

บทที่ 2

อัลกุรอาน อัลหะดีษ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต 1 ในครั้งนี้ หลังจาก ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาในอัลกุรอาน อัลหะดีษ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการนำเสนอสาระ และประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยขอแยกประเด็นดังต่อไปนี้

- 2.1 อัลกุรอานที่เกี่ยวข้อง
- 2.2 อัลหะดีษที่เกี่ยวข้อง
- 2.3 เอกสารที่เกี่ยวข้อง
- 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 อัลกุรอานที่เกี่ยวข้อง

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสในอัลกุรอานเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมไว้มากมาย ในที่นี้ ขอยกบางอายะฮ์เท่านั้น ดังนี้

2.1.1 การปฏิบัติของผู้ที่มีคุณธรรม นั่นก็คือ การละหมาด จ่ายซะกาต และ การกำชับในการทำความดีงามและห้ามปรามการทำความชั่ว อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿الَّذِينَ إِذَا مَكَتَهُمْ فِي الْأَرْضِ أَخَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ
وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَاللَّهُ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾
(الحج: 41)

ความว่า “บรรดา (ผู้ที่มีคุณธรรมคือ) ถ้าเราตั้งหลักแหล่งพวกเขา ให้มีอำนาจ ณ แผ่นดิน พวกเขาก็ดำรงนมาช จ่ายซะกาต กำชับ ในการดีงาม ห้ามปรามการชั่วช้า และผลสุดท้ายของกิจการ ทั้งหลายนั้นอยู่ที่อัลลอฮ์”

(อัลหัจญ์: 41)

2.1.2 คุณธรรม คือ การศรัทธาต่ออัลลอฮ์ วันกียามะฮ์ มลาอิกะฮ์ บรรดาคัมภีร์ และนบีทั้งหลาย การบริจาคทรัพย์ การดำรงการละหมาด การจ่ายซะกาต การรักษาสัจญา การอดทน การพูดจริงและการยำเกรง อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَءَاتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَءَاتَى الزَّكَاةَ وَالْمُؤْتُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّادِقِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ﴾

(البقرة: 177)

ความว่า “หาใช่คุณธรรมไม่ การที่พวกเจ้าผินหน้าของพวกเจ้าไปทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก แต่หาใช่คุณธรรมนั้นคือ ผู้ที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์และวันปรโลก และศรัทธาต่อมลาอิกะฮ์ ต่อบรรดาคัมภีร์ และนบีทั้งหลาย และบริจาคทรัพย์ ทั้งๆ ที่มีความรักในทรัพย์นั้น แก่บรรดาญาติที่สนิทและบรรดาเด็กกำพร้า และแก่บรรดาผู้ยากจนและผู้ที่อยู่ในการเดินทางและบรรดาผู้ที่มาขอและบริจาคในการไถ่ทาสและเขาได้ดำรงไว้ซึ่งการละหมาด และชำระซะกาต และ (คุณธรรมนั้น) คือ บรรดาผู้ที่รักษาสัจญาของพวกเขาโดยครบถ้วน เมื่อพวกเขาได้สัญญาไว้ และบรรดาผู้ที่อดทนในความทุกข์ยากและความเดือดร้อน และขณะต่อสู้ในสมรภูมิ ชนเหล่านี้แหละ คือผู้ที่พูดจริง และชนเหล่านี้แหละคือผู้ที่มีความยำเกรง”

(อัลปะเกาะเราะฮ์: 177)

2.1.3 อัลลอฮ์ ﷻ ได้สั่งให้ปฏิบัติคุณธรรมจริยธรรม นั่นคือ ให้มีการเชิญชวนสู่การทำความดี โดยใช้ให้กระทำสิ่งดีและห้ามกระทำในสิ่งที่ไม่ดี หากบุคคลใดปฏิบัติดังกล่าว เขาจะได้รับความสำเร็จ ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿وَلَتَكُنَّ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾⁽¹⁰⁴⁾

(آل عمران: 104)

ความว่า “และจงให้มีขึ้นจากพวกเจ้า ซึ่งคณะหนึ่งที่จะเชิญชวนไปสู่ความดี และใช้ให้กระทำสิ่งที่ชอบและห้ามมิให้กระทำสิ่งที่มีชอบ และชนเหล่านี้แหละพวกเขาคือผู้ได้รับความสำเร็จ”

(อาลิอิมรอม: 104)

2.2 อัลหะดีษที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 ความประเสริฐของการสร้างความคิดหรือคุณธรรมจริยธรรมในอิสลาม ผู้ใดที่ได้สร้างเขาจะได้รับผลบุญจากสิ่งที่เขาได้สร้างไว้ และจะได้รับผลบุญจากผู้ที่ได้ปฏิบัติหลังจากเขา โดยที่ผลบุญนั้นจะไม่ถูกลดหย่อนไปจากพวกเขาแม้แต่เพียงนิดเดียว ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً فَلَهُ أَجْرُهَا وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجْرِهِمْ شَيْءٌ وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً كَانَ عَلَيْهِ وِزْرُهَا وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ))

(مسلم، 1998 : 1017)

ความว่า “ผู้ใดที่ได้สร้างแนวทางปฏิบัติที่ดีในอิสลาม เขาก็จะ
ได้รับผลบุญจากสิ่งที่เขาได้สร้างไว้ และจะได้รับผลบุญจากผู้ที่
ได้ปฏิบัติหลังจากเขา โดยที่ผลบุญนั้นจะไม่ลดหย่อนไปจาก
พวกเขาแม้แต่นิดเดียว และผู้ใดที่ได้สร้างแนวทางปฏิบัติที่
เลวทรามในอิสลาม เขาก็จะได้รับการตอบแทน (บาป) จากสิ่ง
ที่เขาได้สร้างไว้ และจะได้รับการตอบแทนจากผู้ที่ได้ปฏิบัติหลังจาก
เขา โดยที่บาปนั้นจะไม่ลดหย่อนไปจากพวกเขาแม้แต่นิดเดียว”

(Muslim, 1998: 1017)

2.2.2 ความประเสริฐของผู้ที่เชิญชวนในเรื่องคุณธรรม ซึ่งจะได้รับผลบุญ
เหมือนกับผู้ที่นำคุณธรรมมาปฏิบัติ ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ فَاعِلِهِ))

(مسلم، 1998 : 1893)

ความว่า “ผู้ใดที่ชี้แนะในเรื่องคุณธรรม เขาจะได้รับภาคผลเท่ากับ
ผู้ที่นำคุณธรรมนั้นไปปฏิบัติ”

(Muslim, 1998: 1893)

2.2.3 ผลตอบแทนของผู้ที่เชิญชวนสู่ทางนำ (คุณธรรม) ถ้าหากผู้ใดได้เชิญชวน
ในทางนำ (คุณธรรม) เขาจะได้รับผลบุญที่ดีเหมือนกับผู้ที่ถูกเชิญชวนได้รับเช่นกัน ดังที่ท่าน
นบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((مَنْ دَعَا إِلَى هُدًى كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ مَنْ تَبِعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا وَمَنْ دَعَا إِلَى ضَلَالَةٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الْإِثْمِ مِثْلُ آثَامِ مَنْ تَبِعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئًا))

(مسلم، 1998 : 2674)

ความว่า “ผู้ใดที่ได้เชิญชวนสู่ทางนำ เขาก็จะได้รับผลบุญ เหมือนกับผลบุญของผู้ที่ถูกเชิญชวนได้รับ โดยที่ผลบุญนั้นจะไม่ถูกลดหย่อนไปจากพวกเขาแม้แต่เพียงนิดเดียว และผู้ใดที่ได้เชิญชวนสู่ทางที่ผิด เขาก็จะได้รับบาปเหมือนกับบาปของผู้ที่ถูกเชิญชวนได้รับเหมือนกัน โดยที่บาปนั้นจะไม่ถูกลดหย่อนไปจากพวกเขาแม้แต่เพียงนิดเดียว”

(Muslim, 1998: 2674)

2.3 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม ซึ่งผู้วิจัยขอแนะนำเสนอตามหัวข้อต่างๆ ต่อไปนี้

- 2.3.1 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
- 2.3.2 คุณธรรมจริยธรรมอิสลาม
- 2.3.3 โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

2.3.1 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

2.3.1.1 ความหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 2) ได้เขียนไว้ในหนังสือ แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 เกี่ยวกับความหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนว่า เป็นกิจกรรมที่จัดอย่างเป็นกระบวนการด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย ให้ได้รับประสบการณ์จาก การปฏิบัติจริง มีความหมาย และมีคุณค่าในการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญาอารมณ์ และสังคม มุ่งเสริมเจตคติ คุณค่าชีวิต ปลูกฝังคุณธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง สร้างจิตสำนึกในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปรับตัวและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมประเทศชาติ และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

2.3.1.2 เป้าหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมุ่งพัฒนาให้บุคคลรู้จักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีกระบวนการคิด มีทักษะในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม และมีความสุข มีจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ทั้งนี้ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 3-4) ได้กำหนดเป้าหมายในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ในหนังสือแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ดังนี้

1. ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่หลากหลาย เกิดความรู้ ความชำนาญ ทั้งวิชาการ และวิชาชีพอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น
2. ผู้เรียนค้นพบความสนใจ ความถนัด และพัฒนาความสามารถพิเศษเฉพาะตัว มองเห็นช่องทางในการสร้างงานอาชีพในอนาคตได้เหมาะสมกับตนเอง
3. ผู้เรียนเห็นคุณค่าขององค์ความรู้ต่าง ๆ สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการพัฒนาตนเองและประกอบสัมมาอาชีพ
4. ผู้เรียนพัฒนาบุคลิกภาพ เจตคติ ค่านิยมในการดำเนินชีวิต และเสริมสร้างศีลธรรม จริยธรรม
5. ผู้เรียนมีจิตสำนึก และทำประโยชน์เพื่อสังคมและประเทศชาติ

2.3.1.3 หลักการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 2-3) ได้บอกถึงหลักการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ไว้ในหนังสือแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ดังนี้

1. มีการกำหนดวัตถุประสงค์และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม
2. จัดให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความสนใจ ความถนัด และความสามารถของผู้เรียน
3. บูรณาการวิชาการกับชีวิตจริง ให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึง ความสำคัญของการเรียนรู้ ตลอดชีวิตและรู้สึกสนุกกับการใฝ่รู้ใฝ่เรียน
4. ใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ฝึกให้คิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ จินตนาการที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับชีวิตในแต่ละช่วงวัยอย่างต่อเนื่อง
5. จำนวนสมาชิกมีความเหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรม

6. มีการกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสม สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเป้าหมายของสถานศึกษา
7. ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการ มีครูเป็นที่ปรึกษา ถือเป็นหน้าที่และงานประจำโดยคำนึงถึงความปลอดภัย
8. ยึดหลักการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม
9. มีการประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมโดยวิธีที่หลากหลายและสอดคล้องกับกิจกรรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยให้ถือว่าเป็นเกณฑ์ประเมินผลการผ่านช่วงชั้นเรียน

2.3.1.4 แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 4-7) ได้บอกถึงแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ไว้ในหนังสือ แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ดังต่อไปนี้

1. การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเกื้อกูลส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น การบูรณาการโครงการ องค์กรความรู้จากกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นต้น
  2. จัดกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัดตามธรรมชาติ ความสามารถ ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน เช่น ชมรมทางวิชาการต่าง ๆ เป็นต้น
  3. จัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี เป็นต้น
  4. จัดกิจกรรมประเภทบริการด้านต่าง ๆ ฝึกการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม เช่น บริการห้องสมุด เพื่อนช่วยเพื่อน สหกรณ์ พยาบาล เป็นต้น
- กิจกรรมต่อไปนี้ เป็นกิจกรรมที่สถานศึกษาอาจเสนอแนะต่อผู้เรียน
1. กิจกรรมสร้างเสริม ความรู้สึกรัก และเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมความรู้สึกรัก และเห็นคุณค่าในตนเอง เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสำรวจ วิเคราะห์ประเมินตนเองตามความเป็นจริง จนกระทั่งรู้จักเข้าใจ ยอมรับ ควบคุมและพัฒนาตนเอง มีความรู้สึที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น รู้ว่าตนมีความสามารถ มีคุณค่าสามารถสร้างสิ่งดีงามให้แก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข
  2. กิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพทางอารมณ์ ศิลธรรม และจริยธรรม เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาบุคลิกภาพทางอารมณ์ เขavnปัญญาในการแก้ปัญหา เขavnปัญญาทางด้านศีลธรรม และจริยธรรม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความสุขทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย อารมณ์และสังคม ทำให้ดำเนินชีวิต

อยู่ร่วมกับผู้อื่น อย่างสร้างสรรค์ และมีความสุขประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นคนดี มีปัญญา และมีความสุข

3. กิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างภูมิคุ้มกัน เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะด้าน รู้จักตนเอง ทักษะการแสวงหาและใช้ข้อมูล ทักษะการคิด การตัดสินใจและการแก้ปัญหา ทักษะการวางแผนและการจัดการ ทักษะการมีวิสัยทัศน์ ทักษะการกล้าเสี่ยงอย่างมีเป้าหมายและคุณธรรม ทักษะการสื่อสารและการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น ทักษะการปรับตัว ทักษะการทำงานเป็นทีม เพื่อสร้างเสริม ความสามารถในการปรับตัวให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข เพื่อช่วยให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ สามารถจัดการกับความต้องการความขัดแย้ง อุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง ตลอดจนสร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆให้ดีขึ้นได้

4. กิจกรรมบริการแนะแนวและให้คำปรึกษา เป็นกิจกรรมมุ่งส่งเสริมให้รักการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ส่วนรวม และมีความสามารถในการให้บริการ มีทักษะในการให้คำปรึกษาเพื่อช่วยให้ผู้เรียน เป็นผู้ให้การแนะแนว และให้คำปรึกษาเบื้องต้นได้ และเป็นการทำประโยชน์ให้แก่สังคม

5. กิจกรรมสร้างเสริมประสิทธิภาพในการเรียน เป็นกิจกรรม ที่มุ่งสร้างเสริมประสิทธิภาพ ในการเรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียน ได้พัฒนาการเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ มีเจตคติที่ดีต่อการเรียน มีนิสัยในการเรียนที่ดี เห็นคุณค่าของการแสวงหาความรู้ มีเทคนิคและวิธีการเรียนที่ดี รู้ปัจจัยส่งเสริมการเรียนที่ดี และวางแผนการศึกษา และอนาคตของตนได้

6. กิจกรรมสร้างเสริมนิสัยรักการทำงาน เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริม นิสัยรักการทำงาน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง ปลูกฝังค่านิยมนิสัยรักการทำงาน แสดงถึงความพึงพอใจ เพียรพยายาม มุ่งมั่นที่จะทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ และมีความภาคภูมิใจในผลงานของตน

7. กิจกรรมฉลาดกินฉลาดใช้ เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริม พัฒนาการคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจเลือกบริโภค โดยยึดหลักประโยชน์ ประหยัด และปลอดภัย เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงนำความรู้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการบริโภคในชีวิตประจำวันได้

8. กิจกรรมศิลปินนักร้อง เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมพัฒนาทักษะ การอ่านออกเสียงร้อยแก้วหรือร้อยกรอง ตามความสนใจของผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถอ่านออกเสียงได้ถูกต้องตามหลักการอ่าน และได้เรียนรู้สาระต่าง ๆ ตามความสนใจ

9. กิจกรรมเพื่อนที่แสนดี เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริม พัฒนาให้ผู้เรียนมีความสามารถปรับปรุงตนเองในการปฏิบัติต่อผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม และสามารถช่วยเหลือผู้อื่นที่เดือดร้อนได้

10. กิจกรรมสร้างเสริมนิสัย การทำประโยชน์เพื่อสังคมเป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมนิสัยการทำประโยชน์เพื่อสังคม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง ปลูกฝังคุณลักษณะนิสัยที่เอื้อต่อการทำประโยชน์เพื่อสังคม เห็นแนวทางที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

11. กิจกรรมพิทักษ์ป่า เป็นกิจกรรมที่สร้างเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ร่วมกันและ ฝึกทักษะในการเป็นผู้ช่วยเหลือ แสดงความเมตตา กรุณา ทุกคนร่วมกันปฎิญาณตนเพื่อปฏิบัติตามกฎผู้บำเพ็ญประโยชน์ ได้เรียนรู้กระบวนการกลุ่ม ในการอยู่ร่วมกัน สามารถค้นพบความสามารถ สนใจ และเรียนรู้ทักษะใหม่ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2546: 16-17)

นอกจากกิจกรรมต่างๆ ที่เสนอแนะไว้แล้วข้างต้น ผู้เรียนอาจเสนอกิจกรรมอื่นๆ ได้ตามความต้องการและความสนใจ เช่น กิจกรรมทำหนังสือรณรงค์ กิจกรรมทำหนังสือพิมพ์โรงเรียน เป็นต้น

2.3.1.5 ขั้นตอนการดำเนินการจัดการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 10-13) ได้บอกถึงขั้นตอนการดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังนี้

1. ประชุมชี้แจงคณะครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. พิจารณาวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา

3. สำรวจข้อมูล

3.1 ความพร้อมของสถานศึกษา ชุมชน และท้องถิ่น

3.2 สภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน

4. ร่วมกันวางแผนระหว่างคณะครู ผู้เรียน และผู้เกี่ยวข้อง โดยนำข้อมูลจากข้อ 2 และข้อ 3 มาจัดทำแผนงาน โครงการ ปฏิทินปฏิบัติงาน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียน และเสนอขออนุมัติ

5. ปฏิบัติกิจกรรมตามแผนงาน โครงการ ปฏิทินปฏิบัติงาน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่กำหนดไว้

6. นิเทศ ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน

7. สรุป รายงานผลการปฏิบัติงาน

2.3.1.6 การประเมินผลกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

การประเมินผลการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่ง สำหรับการผ่านช่วงชั้นหรือจบหลักสูตร ผู้เรียนต้องเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตลอดจนผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด โดยครูที่ปรึกษากิจกรรม ผู้เรียน และผู้ปกครองมีส่วนร่วม กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 14-15) ได้บอกถึงการประเมินผล กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ไว้ในหนังสือ แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ดังนี้

ก. การประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนรายกิจกรรม

1) ประเมินการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียนตามจุดประสงค์ของแต่ละกิจกรรม โดยประเมินจากพฤติกรรม การปฏิบัติกิจกรรมและผลการปฏิบัติกิจกรรมด้วยวิธีการที่หลากหลาย ตามสภาพจริง

2) ตรวจสอบเวลาเข้าร่วมกิจกรรมของผู้เรียนว่าเป็นไปตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนดไว้หรือไม่

3) ในกรณีที่มีกิจกรรมใดต้องใช้เวลาปฏิบัติตลอดปี เมื่อสิ้นภาคเรียนแรก ผู้รับผิดชอบกิจกรรมควรจัดให้มีการประเมินการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน เพื่อสรุปความก้าวหน้า และสภาพของการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียนระยะหนึ่งก่อน เพื่อการปรับปรุงแก้ไขหรือส่งเสริม การปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียนให้ เป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ และรายงานผลการ ประเมินให้ผู้ปกครองทราบ โดยทำการประเมินตามจุดประสงค์สำคัญของกิจกรรม และนำผล การประเมินนั้น ไปรวมกับผลการประเมินการร่วมกิจกรรมในภาคเรียนที่สอง เพื่อตัดสินผล การประเมินการผ่านจุดประสงค์สำคัญของกิจกรรม เมื่อสิ้นสุดปีการศึกษา (สิ้นสุดกิจกรรม)

4) ตัดสินให้ผู้เรียนที่ผ่านจุดประสงค์สำคัญของกิจกรรมและมีเวลาเข้าร่วม กิจกรรมครบตามเกณฑ์ ให้เป็นผู้ผ่านการประเมินผลการรวมกิจกรรม ผู้เรียนที่มีผลการประเมิน บกพร่องในเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งหรือทั้งสองเกณฑ์ จะเป็นผู้ไม่ผ่านการประเมินผลการร่วมกิจกรรม จะต้องซ่อมเสริมข้อบกพร่องให้ผ่านเกณฑ์ก่อน จึงจะได้รับการตัดสินให้ผ่านกิจกรรม

ข. การประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนผ่านช่วงชั้น เป็นการประเมินสรุปผลการผ่าน กิจกรรมตลอดช่วงชั้นของผู้เรียนแต่ละคน เพื่อนำผลไปพิจารณาตัดสินการผ่านช่วงชั้น โดยมี ขั้นตอนปฏิบัติ ดังนี้

1) กำหนดให้ผู้รับผิดชอบในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการร่วมกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนของผู้เรียนทุกคนตลอดช่วงชั้น

2) ผู้รับผิดชอบสรุปและประเมินผลการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคลตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

3) นำเสนอผลการประเมินต่อคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการเพื่อให้ความเห็นชอบ

4) เสนอผู้บริหารสถานศึกษาพิจารณาตัดสินและอนุมัติผลการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนผ่านช่วงชั้นต่อไป

ค. เกณฑ์การผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

1) ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรม โดยมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมและปฏิบัติกิจกรรมตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

2) ผู้เรียนผ่านจุดประสงค์ที่สำคัญของแต่ละกิจกรรมตามที่สถานศึกษากำหนด

2.3.2 คุณธรรมจริยธรรมอิสลาม

2.3.2.1 ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม

ก) ความหมายของคุณธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525: 448) ได้ให้ความหมายของคำว่า คุณธรรม ว่า คุณงามความดี

สุชีพ ปุญญานุภาพ (2528: 5) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ในหนังสือเรียน สังคมศึกษา รายวิชา ศ. 402 ว่า คุณธรรม คือ หลักของความดี ความควรกระทำและความถูกต้องตามหลักเกณฑ์ทางธรรมจริยา ทางศาสนา และทางวัฒนธรรม บุคคลมีคุณธรรมไว้เป็นหลักประจำใจ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ทั้งนี้โดยมีความเชื่อว่าการประพฤติปฏิบัติเช่นนั้น จะนำมาซึ่งความสุขความเจริญให้กับตนเองและผู้อื่น เพื่อให้สังคมเป็นระเบียบและเป็นสุข

สำหรับสงวน สุทธิเลิศอรุณ (2526: 10) อธิบายในหนังสือปรัชญาและคุณธรรม สำหรับครูว่า คุณธรรมเป็นคุณความดีของบุคคลที่กระทำไปด้วยความสำนึกในจิตใจ โดยมีเป้าหมายว่าเป็นการทำความดีหรือเป็นพฤติกรรมที่ดี ซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคม เช่น ความเสียสละ ความมีน้ำใจงาม ความเกรงใจ ความยุติธรรม ความรักเด็ก และรักเพื่อนมนุษย์ และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นต้น

นอกจากนี้ ปรีชา ช่างขวัญยืน (2514: 123) ได้กล่าวในหนังสือ ปรัชญากรีก โดยอ้างถึงคำกล่าวของเพลโต (Plato) ที่ว่า คุณธรรมที่แท้จริง หมายถึง การกระทำอันถูกต้องซึ่งเกิดจากความเข้าใจคุณค่าอันแท้จริง ด้วยปัญญา

รองศาสตราจารย์ ดร. ทิศนา แคมมณี ได้ให้ความหมายไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะหรือสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ที่เป็นไปในทางที่ถูกต้อง ดีงาม ซึ่งเป็นภาวธรรมอยู่ในจิตใจ (อ้างใน <http://www.swa.ac.th/chapter/chapter2.htm>)

Amīnah Muhammad Nasīr (1985: 4-6) กล่าวว่า “จิตสำนึกที่ชี้นำมนุษย์สู่การปฏิบัติในสิ่งที่จำเป็นต้องปฏิบัติ และละทิ้งในสิ่งที่ห้ามปฏิบัติ เพื่อให้ปลอดภัยจากการทรมานของพระผู้อภิบาล”

จากความหมายของคุณธรรมที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง จิตสำนึกและหลักของความคิด ความงาม ความถูกต้อง ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำ ทางกาย วาจาและจิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นหลักประจำใจในการประพฤติปฏิบัติจนเกิดเป็นนิสัยเป็นสิ่งที่มิประ โยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม

ข) ความหมายของจริยธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525: 214) ได้ให้ความหมายของคำว่า จริยธรรม ว่า ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

รวิทอง ล้อทอง (2534: 14) ให้ความหมายของจริยธรรมวิทยานิพนธ์เรื่อง การวิเคราะห์กิจกรรมนักศึกษาพยาบาลที่ส่งเสริมจริยธรรมของพยาบาล สังกัดกองงานวิทยาลัยพยาบาล สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข ว่า เป็นหลักการของความประพฤติของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำการพิจารณา และการตัดสินใจด้วยความคิด และสติปัญญาตามค่านิยมที่พึงประสงค์ของสังคมนั้นๆ

พระมหาดิศร ดิรสีโล ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า หมายถึง คุณธรรมที่แสดงออกทางร่างกายในลักษณะที่ดีงามอันเป็นสิ่งที่พึงประสงค์ ของสังคม จริยธรรม จะมีได้ต้องปลูกฝังหัดโดยเริ่มจากการปลูกฝังคุณธรรม (อ้างใน <http://www.swa.ac.th/chapter/chapter2.htm>)

Ibn Maskawaih (1985: 10) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า “สภาพของจิตใจที่เรียกร้องสู่การกระทำ (สิ่งใดสิ่งหนึ่ง) โดยปราศจากความคิดและตรรกะตรง สภาพดังกล่าวแบ่งออกเป็นสองประเภท ประเภทหนึ่งเป็นความรู้สึกทางธรรมชาติ (สัญชาตญาณ) ดังเช่นมนุษย์ที่ถูกกระตุ้นให้เกิดอารมณ์โกรธเนื่องจากสาเหตุเพียงเล็กน้อย หรือหวาดผวาจากสิ่งรบกวนเพียงน้อยนิด เช่น ตกใจทันทีที่ได้ยินเสียงดังกรอกแก้วหู เป็นต้น อีกประเภทหนึ่งได้รับอิทธิพลจากความเคยชินและประเพณีปฏิบัติ การฝึกฝน หรือบางครั้งจะเกิดจากการไตร่ตรองและนึกคิดไว้ก่อน แล้วค่อยๆ ดำเนินไปที่ละนิดทีละน้อยจนกลายเป็นอุปนิสัยและบุคลิกเฉพาะตัว”

จากความหมายดังกล่าวมาพอสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมในการประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ควรปฏิบัติ ดีงาม เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับหรือยอมรับของสังคมเพื่อความสันติสุขแห่งตนเอง และความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวม

กล่าวโดยย่อคือ คุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติภายในใจใดๆ ก็ตามที่เป็นคุณสมบัติพึงประสงค์และไม่เป็นโทษ

ส่วน จริยธรรม หมายถึง สิ่งควรประพฤติ อันได้แก่ พฤติกรรมที่แสดงออกทางกาย วาจา ใจ อันดีงามที่ควรปฏิบัติ

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า คุณธรรม และจริยธรรม หมายถึง คุณงามความดีของบุคคลที่กระทำไปด้วยความสำนึกในจิตใจ โดยได้ยึดถือจนเป็นความเคยชิน อันเป็นคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่ดีงาม เป็นที่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องของตนเอง ผู้อื่นและสังคม

ค) ความหมายของจริยธรรมอิสลาม

อัคลาค หรือจริยธรรมอิสลาม หรือจริยธรรมมุสลิม (Moral of Muslim) หมายถึง พฤติกรรมของคนมุสลิมที่ได้ประพฤติปฏิบัติที่ดี ที่ถูกต้อง ที่ควร ตามกฎระเบียบต่างๆ ที่อิสลามได้กำหนดขึ้น และการประพฤติปฏิบัติดังกล่าวครอบคลุมความพฤติกรรมทางใจ วาจา และกาย ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติพึงได้รับความสุขทั้งทางกายและใจในการดำรงชีวิตทั้งบนโลกนี้และโลกหน้า

al-Ghazāliy ได้กล่าวถึง “จริยธรรม” ว่า หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงความรู้สึกเกี่ยวกับความบริสุทธิ์ใจ ความซื่อสัตย์ ในอิสลาม จะกล่าวถึงลักษณะของจริยธรรมอิสลามที่มีอัลลอฮ์ต่อเพื่อนมนุษย์ และต่อสิ่งอื่นบนหน้าแผ่นดินนี้ (อ้างใน Hussein Bahreise , 1981: 30)

al-Ghazāliy (1996: 3/77-78) ยังได้อธิบายคุณลักษณะของจริยธรรมอันดีงามว่า “จริยธรรมคือ ลักษณะท่าทีของพฤติกรรมที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจที่สามารถแสดงออกได้อย่างง่ายดาย โดยไม่จำเป็นต้องตรึงตรองหรือขบคิดไว้ก่อน ถ้าท่าทีที่แสดงออกมาในเชิงพฤติกรรมที่ดีงามและน่าชื่นชมทั้งด้านสติปัญญาและหลักการศาสนา จะเรียกพฤติกรรมดังกล่าวว่า “จริยธรรมที่ดีงาม” และหากท่าทีที่แสดงออกมาในเชิงพฤติกรรมที่เลว (และขัดกับหลักการศาสนา) จะเรียกพฤติกรรมนั้นว่า “ความประพฤติที่เลวทราม”

Imān Abd al-Mu'min (2002: 25) ได้อ้างคำอธิบายของฮาญี เคาะลีฟะฮ์ เกี่ยวกับความหมายของจริยธรรมอิสลามว่า “คือศาสตร์ที่ว่าด้วยความประเสริฐต่างๆ และวิธีการขวนขวายเพื่อใช้เป็นอารมณ์แก่จิตใจ และศาสตร์ที่ว่าด้วยความต่ำต้อยและวิธีการป้องกันเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงจากมัน”

Miqdād Yāljan (2002: 15) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมอิสลามว่า “คือการรู้จัก (แยกแยะระหว่าง) สิ่งที่ดีและเลว สิ่งที่สวยงามและน่ารังเกียจ จริยธรรมอิสลามเป็นความเข้าใจที่กว้างกว่าความเข้าใจของบรรดาศาสนาและปรัชญาต่างๆจนกระทั่งปัจจุบัน เพราะจริยธรรมอิสลามจะครอบคลุมทุกๆความสัมพันธ์ของมนุษย์ แม้กระทั่งความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งที่ถูกสร้างประเภทอื่นๆ (ที่ไม่ใช่มนุษย์ด้วยกัน) พฤติกรรมด้านจริยธรรมในมุมมองของอิสลามคือทุกๆพฤติกรรมที่ดีและสวยงามที่มนุษย์ได้แสดงออกมาด้วยความต้องการที่ดีงามและด้วยจุดหมายที่ดีงาม”

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า จริยธรรมอิสลาม คือ คุณงามความดีและคุณธรรมที่แสดงออกมาด้วยความสมัครใจ การทำดีจะเน้นเพื่ออัลลอฮ์ และต่อมนุษยชาติ ไม่จำกัดเฉพาะหมู่คณะหรือศาสนาหนึ่งศาสนาใด มีความเป็นธรรมต่อทุกคน ทั้งที่เป็นมุสลิมและไม่มุสลิม จริยธรรมอิสลามจะไม่จำกัดในเรื่องศาสนา ผิพรรณ หรือเชื้อชาติ แม้กระทั่งสัตว์ ต้นไม้ และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ก็จำเป็นต้องปฏิบัติต่อมันด้วยจริยธรรมที่ดีงามของอิสลาม

2.3.2.2 หลักจริยธรรมอิสลาม

อิสลามเป็นศาสนาที่มีหลักคำสอนที่ครอบคลุมทุกภาคส่วนของการดำเนินชีวิต อิสลามได้วางระบบและกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับพระผู้อภิบาล และความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน อิสลามจะไม่ละทิ้งคุณค่าและความประเสริฐใดๆ ที่จะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์สมบูรณ์และผาสุก นอกจากอิสลามจะเรียกร่องสู่มัน พร้อมทั้งส่งเสริมและเรียกร่องให้ยึดมั่นกับสิ่งนั้น ขณะเดียวกัน อิสลามจะไม่ละทิ้งความต่ำต้อยและเลวทรามใดๆ ที่ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ตกต่ำและชั่วช้า นอกจากอิสลามจะตักเตือนและชี้แจงถึงอันตรายและจำเป็นต้องหลีกเลี่ยงออกจากมัน จนกว่าชีวิตของมนุษย์จะสามารถดำเนินไปอย่างเป็นระบบตามธรรมนูญแห่งพระผู้ทรงสร้างที่เปี่ยมด้วยความเมตตาและละเอียดย่อน ผู้ใดดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมนูญของพระองค์ เขาผู้นั้นก็จะประสบความความสำเร็จและชัยชนะ และผู้ใดที่หลีกเลี่ยงและไม่ยึดปฏิบัติตามธรรมนูญของพระองค์ เขาก็จะพบกับความขาดทุนและล้มเหลวในชีวิต

การมีคุณธรรมจริยธรรมที่ประเสริฐคือเป้าหมายหลักของสารอิสลาม ด้วยเหตุนี้ท่านนบีมุฮัมมัด ✕ จึงถูกบังเกิดขึ้นมาเพื่อเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมจริยธรรมที่สมบูรณ์แบบและดีเยี่ยมแก่ประชาชาตินี้ ดังคำกล่าวของท่าน ✕ ที่ว่า

((إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ صَالِحَ الْأَخْلَاقِ))

(أحمد، 1995 : 8952 ، البيهقي، 2003 : 20572)

ความว่า “แท้จริง ฉันได้ถูกบังเกิดขึ้นมาเพื่อที่ฉันจะทำให้เกิด
ความสมบูรณ์ซึ่งคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม”

(Ahmad, 1995: 8952, al-Baihaqiy 2003: 20572)

คุณธรรมจริยธรรมจึงนับเป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งที่อิสลามใช้เป็น
กฎเกณฑ์ในการจัดระบบการดำเนินชีวิตของมนุษย์แต่ละคน ปฏิรูปสังคม และวัดคุณค่า
ความสำเร็จของพวกเขา ด้วยการมีคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงามเท่านั้นที่จะทำให้การปฏิบัติ
ศาสนาของแต่ละคนสมบูรณ์ และเป็นผู้ที่มีความสุขและได้รับชัยชนะอย่างแท้จริงทั้งบน โลกนี้และ
ในโลกอาคิเราะฮ์ ท่านนบีมุฮัมมัด ✕ กล่าวว่า

((أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا))

(أبو داود، د.ت.: 4682، الترمذي، د.ت.: 1162)

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาที่มีศรัทธาที่สมบูรณ์ที่สุดคือผู้ที่มี
จริยธรรมที่ดีงามที่สุดในหมู่พวกเขา”

(Abū Dāwūd, n.d.: 4682, al-Tirmidhiy, n.d.: 1162)

ความปลอดภัยของสังคม ความเข้มแข็งของรากฐาน สถานะความเป็นอยู่ที่ดี
และความมีเกียรติของเยาวชน ล้วนขึ้นอยู่กับการยึดมั่นของสังคมต่อคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม
เช่นเดียวกับการล่มสลายของสังคม การเบี่ยงเบนของความประพฤติในหมู่เยาวชน และความวุ่นวาย
ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ล้วนเกิดขึ้นควบคู่กับการละทิ้งและห่างไกลคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม
(Imān Abd al-Mu'min, 2002: 13)

ความประพฤติเป็นสิ่งที่ตั้งมั่นอยู่ในจิตใจของแต่ละคน มันจะแสดงออกด้วยการ
กระทำตามความสมัครใจทั้งที่เป็นการกระทำที่ดีและเลว นำชื่นชมและรังเกียจ แต่โดยธรรมชาติ
แล้ว พฤติกรรมต่างๆที่แสดงออกมามักจะได้รับอิทธิพลจากการอบรมบ่มนิสัยที่ดีและเลวได้ ดังนั้น
เยาวชนคนใดได้รับการอบรมให้รู้จักเพื่อแผ่ ตั้งมั่นในสัจย์ ชอบทำความดี ถูกบ่มสอนให้รักใน
สิ่งที่ดีงามและเกลียดสิ่งที่ชั่วร้าย จนกลายเป็นอุปนิสัยที่แสดงออกมาอย่างง่ายดาย โดยปราศจากการ
ปั้นแต่ง เขาก็จะได้อิทธิพลว่า ผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมที่สูงส่ง (Imān Abd al-Mu'min, 2002: 16)

เหล่านั้น คือเหตุผลที่ท่านนบีมุฮัมมัด ✕ ส่งเสริมและกระตุ้นประชาชาติของท่าน ทุกคนให้ยึดมั่นกับคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม และห่างไกลจากการแสดงออกใดๆ ที่เลวทราม ท่านนบีมุฮัมมัด ✕ กล่าวว่า

((مَا مِنْ شَيْءٍ يُوضَعُ فِي الْمِيزَانِ أَثْقَلُ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ وَإِنَّ صَاحِبَ حُسْنِ الْخُلُقِ لَيَبْلُغُ بِهِ دَرَجَةَ صَاحِبِ الصَّوْمِ وَالصَّلَاةِ))
(الترمذي، د.ت.: 2004)

ความว่า “ไม่มีสิ่งใดที่ถูกลงไว้บนตราซึ่งในวันอาคิเราะฮ์ที่จะหนักไปกว่าการมีจริยธรรมที่ดีงาม และแท้จริงผู้ที่มีจริยธรรมที่ดีงาม (ผลบุญของเขา) จะสูงถึงระดับผลบุญของผู้ที่ถือศีลอดและละหมาด”

(al-Tirmidhiy, n.d.: 2004)

ท่านนบีมุฮัมมัด ✕ ยังกล่าวอีกว่า

((أَكْثَرُ مَا يُدْخِلُ النَّاسَ الْجَنَّةَ تَقْوَى اللَّهِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ، وَأَكْثَرُ مَا يُدْخِلُ النَّاسَ النَّارَ الْأَجُوفَانِ الْفَمُّ وَالْفَرْجُ))
(أحمد، 1995 : 9696)

ความว่า “สิ่งที่ทำให้มนุษย์ได้เข้าสวรรค์มากที่สุดคือ การยำเกรงต่ออัลลอฮ์และการมีคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม และสิ่งที่ทำให้มนุษย์เข้านรกมากที่สุดคือ สองรู (ได้แก่) ปากและอวัยวะเพศ”

(Ahmad, 1995: 9696)

2.3.2.3 การปลูกฝังและพัฒนาจริยธรรมอิสลาม

การปลูกฝังจริยธรรมในมุมมองของอิสลามคือการขัดเกลา บ่มเพาะและสร้างเยาวชนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบทั้งด้านจริยธรรมและการปฏิบัติตามอิสลาม โดยที่ชีวิต

ความเป็นอยู่ของเขาจะเป็นกุญแจไขชีวิตสู่สิ่งที่ดีงาม และปิดกั้นจากสิ่งที่เลวทราม ไม่ว่าเขาจะอยู่ในสภาวะการณ์ใดก็ตาม ท่านนบีมุฮัมมัด ✕ กล่าวว่า

((إِنَّ هَذَا الْخَيْرَ خَزَائِنٌ وَلِلنَّيْلِ الْخَزَائِنِ مَفَاتِيحُ فَطُوبَى لِعَبْدٍ
جَعَلَهُ اللَّهُ مِفْتَاحًا لِلْخَيْرِ مِغْلَاقًا لِلشَّرِّ وَوَيْلٌ لِعَبْدٍ جَعَلَهُ اللَّهُ
مِفْتَاحًا لِلشَّرِّ مِغْلَاقًا لِلْخَيْرِ))

(ابن ماجه، د.ت.: 238)

ความว่า “แท้จริง ความดีงามนี้ คือคลังแห่งขุมทรัพย์ และสำหรับคลังแห่งขุมทรัพย์ดังกล่าวมีกุญแจที่มากมาย ดังนั้นช่างโชคดีสำหรับบ่าวที่อัลลอฮ์ทรงทำให้เขาได้รับกุญแจต่างๆสำหรับไขขุมทรัพย์แห่ง) ความดี และปิดกั้นจากความชั่ว และช่างโชคร้ายสำหรับบ่าวที่อัลลอฮ์ทรงทำให้เขาได้รับกุญแจต่างๆสำหรับไขประตูสู่ความชั่ว และปิดกั้นจากความดีงาม”

(Ibn Mājah, n.d.: 238)

เพียงแต่ว่า การบ่มเพาะและขัดเกลาเพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอสำหรับการที่สร้างมนุษย์ให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมที่สูงส่ง เพราะหนึ่งในความหมายของคำว่า "تربية" อ่านว่า ตัรบียะฮฺ (Tarbiyah) หรือการอบรม คือการพัฒนาบุคลิกภาพและจิตวิญญาณแห่งจริยธรรมและความรักชอบในสิ่งที่ดีงามในตัวของแต่ละคน ซึ่งในอัลกุรอานใช้คำว่า "تزكية" อ่านว่า ตัซกียะฮฺ (Tazkiyah) เพราะ ตัซกียะฮฺ มีความหมายที่ครอบคลุมการขัดเกลาให้สะอาดพร้อมๆกับการพัฒนาหรือสร้างแรงขับเคลื่อนที่เข้มแข็งขึ้นต่อการปฏิบัติคุณงามความดี (Miqdād Yāljan, 2002: 23-34) Fakhr al-Dīn al-Rāziy ได้อธิบายถึงความหมายของ อัตตัซกียะฮฺ ในหนังสือ al-Tafsīr al-Kabīr ของท่าน (n.d.: 31/193) ว่า “พึงทราบไว้ว่า แท้จริงตัซกียะฮฺ หมายถึงการขัดเกลา หรือการเพิ่มพูนพัฒนา”

เมื่อคนใดไปถึงจุดที่ได้รับการบ่มเพาะ ขัดเกลา และพัฒนาจนกลายเป็นมนุษย์ที่มีคุณธรรมจริยธรรมที่สูงส่งแล้ว เขาก็จะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบที่สุด เพราะผู้ใดที่เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมจริยธรรม เขาก็จะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบทั้งด้านมนุษยธรรมและอิสลามธรรมจนในที่สุดความเป็นมุสลิมของเขาก็จะสมบูรณ์ตามไปด้วย

ด้วยเหตุนี้ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงกล่าวว่า

((خَيْرُكُمْ إِسْلَامًا أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا إِذَا فَفَهُوا))

(البخاري، 1997: 285)

ความว่า “มุสลิมที่ประเสริฐที่สุดในหมู่พวกเจ้า คือผู้ที่มีจริยธรรม
ที่ดีเลิศที่สุดในหมู่พวกเจ้า เมื่อพวกเขาได้เข้าใจ”

(al-Bukhāriy, 1997: 285)

ต่อไปนี้เป็นส่วนหนึ่งของคุณธรรมจริยธรรมที่ดิงงามที่อิสลามได้เน้นหนักและ
กระตุ้นให้ประชาชาติอิสลามยึดเหนี่ยวและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของแต่ละคนอย่างสุด
ความสามารถ ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายที่ไม่อาจ
แยกออกจากกันได้ ดังนี้

ก) ความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ "التقوى" (อิตตะกวา)

ความยำเกรง หรือภาษาอาหรับเรียกว่า “التقوى” อ่านว่า อิตตะกวา (al-Taqwa) คือ
การทำให้ตนเองอยู่ในความคุ้มครองและได้รับการปกป้องจากสิ่งที่เกรงกลัว เป็นการปกป้องตนเอง
ให้รอดพ้นจากบาปทั้งหลายด้วยการละทิ้งสิ่งต้องห้ามต่างๆ รวมทั้งสิ่งที่อนุโลมบางประการ
เพื่อไม่ให้ตกอยู่ในความคลุมเครือ (al-Rāghib, 2003: 530)

ความเกรงกลัวต่ออัลลอฮ์ เป็นคุณธรรมอันสูงส่งที่หลักการอิสลามต้องการ
สร้างขึ้นในจิตใจมนุษย์ โดยการวางหลักความเชื่อไว้ให้มนุษย์ได้ศรัทธาและกำหนดหลักการปฏิบัติ
ศาสนกิจให้มนุษย์ได้ปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นการนมาซ การถือศีลอด การทำฮัจญ์และการปฏิบัติอื่นๆ
ทั้งนี้ เพราะความเกรงกลัวพระเจ้าและการตัดสินใจตอบแทนของพระองค์ในโลกหน้าจะเป็นสิ่งที่
ควบคุมมนุษย์ไม่ให้ทำความชั่วช้าเลวทรามต่างๆ ถึงแม้ว่าจะไม่มีกฎหมายคอยควบคุมหรือสังคม
จับตามองเขาอยู่ก็ตาม (บรรจง บินกาชัน, 2544: 80)

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ

لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَنْفَعُكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

(الحجرات: 13)

ความว่า “โอ้มนุษยชาติทั้งหลาย แท้จริงเราได้สร้างพวกเจ้าจาก เพศชาย และเพศหญิง และเราได้ให้พวกเจ้าแยกเป็นเผ่า และตระกูล เพื่อจะได้รู้จักกัน แท้จริงผู้ที่มีเกียรติยิ่งในหมู่พวกเจ้า ณ ที่อัลลอฮ์ นั้น คือผู้ที่มีความยำเกรงยิ่งในหมู่พวกเจ้า แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงรอบรู้อย่างละเอียดถี่ถ้วน”

(อัลหุญรอต: 13)

มีหะดีษมากมายที่ส่งเสริมและสั่งกำชับให้มุสลิมทุกคนตั้งมั่นในความยำเกรง ต่ออัลลอฮ์ในทุกๆ สถานที่และทุกๆ สภาวะการณ์ ด้วยการปฏิบัติในสิ่งที่พระองค์ทรงสั่งใช้ และละทิ้งในสิ่งที่พระองค์ห้ามปราม ท่านนบีมุฮัมมัด ✕ กล่าวว่า

((اتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ وَأَتَّبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمَحُّهَا وَخَالَقِ

النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ))

(الترمذي، د.ت.: 1987)

ความว่า “จงยำเกรงต่ออัลลอฮ์ไม่ว่าเจ้าจะอยู่ที่ไหนก็ตามแต่ และจงกระทำความดีภายหลังจากที่ได้กระทำความชั่ว เพื่อที่ความดีนั้น จะได้ลบล้างความชั่วดังกล่าว และจงมีปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์ด้วย มารยาทที่ดีงาม”

(al-Tirmidhiy, n.d.: 1987)

ข) ความอดทน "الصبر" (อัศศ็อบร)

ส่วนหนึ่งของจริยธรรมที่ดีงามที่มุสลิมทุกคนจำเป็นต้องยึดมั่นคือความอดทนหรือ ภาษาอาหรับเรียกว่า "الصبر" อ่านว่า อัศศ็อบร (al-Sabr) อดทนต่อการปฏิบัติตามคำสั่งของอัลลอฮ์ และเราะฮ์สูลของพระองค์ อดทนต่อกิเลส สิ่งชั่วๆ และต้องห้ามทั้งหลาย อดทนต่อกำหนดการณ์

ของอัลลอฮ์ และอดทนต่อการทดสอบของพระองค์ด้วยการที่ต้องเผชิญกับความหวาดกลัว ความหิว การสูญเสียทรัพย์สิน ชีวิตและพืชผล และอื่นๆ พร้อมทั้งเชื่อมั่นในความยุติธรรมของพระองค์ (Imān Abd al-Mu'min, 2002: 197-198)

มีหลักฐานมากมายที่สั่งกำชับให้มุสลิมทุกคนตั้งมั่นและยืนหยัดในความอดทน จนถึงที่สุด

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสสั่งกำชับให้บ่าวของพระองค์ตั้งมั่นในความอดทนว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا

اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢٠٠﴾

(آل عمران: 200)

ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงมีความอดทน และจงต่างอดทนซึ่งกันและกันเถิด และจงประจำอยู่ชายแดน และพึงกลัวเกรงอัลลอฮ์เถิด เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับความสำเร็จ”

(อาลิอิมรอน: 200)

ขณะเดียวกัน พระองค์ ﷻ ทรงแจ้งว่า พระองค์ ﷻ จะทดสอบบ่าวของพระองค์ ด้วยวิธีการต่างๆ นานา เพื่อที่จะได้ทราบว่าผู้ใดบ้างในหมู่บ่าวของพระองค์ที่ตั้งมั่นในความอดทน เชื่อมั่นในความยุติธรรมของพระองค์ ไม่ท้อแท้และสิ้นหวัง อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ

وَالْأَنْفُسِ وَالشَّرَاتِ وَبَشِيرِ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٥﴾

(البقرة: 155)

ความว่า “และแน่นอน เราจะทดลองพวกเจ้าด้วยสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จากความกลัว และความหิวและด้วยความสูญเสีย (อย่างใดอย่างหนึ่ง) จากทรัพย์สินสมบัติ ชีวิตและพืชผล และเจ้าจงแจ้งข่าวดีแก่บรรดาผู้ออดทนเถิด”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ: 155)

หลังจากนั้น พระองค์ ﷺ ได้แสดงความยินดีและแจ้งข่าวดีด้วยผลตอบแทนที่สูง
ค่ายิ่งแก่บ่าวของพระองค์ที่สามารถอดทน และต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆที่พระองค์ได้ทดสอบพวกเขา
และทุกครั้งที่พวกเขาารู้สึกย่อท้อและสิ้นหวัง พวกเขาก็กลับคืนสู่พระองค์เสมอ
อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿لَتَبْلُوكَ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ
الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا
أَذْمًا كَثِيرًا وَإِنْ تَصَبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ
الْأُمُورِ﴾ (186)

(آل عمران: 186)

ความว่า “แน่นอนยิ่งพวกเขาจะถูกทดสอบในทรัพย์สินสมบัติของพวกเขา
และตัวของพวกเขา และแน่นอนยิ่งพวกเขาจะได้ยินจากบรรดาผู้ที่
ได้รับคัมภีร์ก่อนหน้าพวกเขา และบรรดาผู้ที่ให้มีภาคีขึ้น (แก่อัลลอฮฺ)
ซึ่งการก่อความเดือดร้อนอันมากมาย และหากพวกเข้าอดทนและ
ยำเกรงแล้ว แท้จริงนั่นคือส่วนหนึ่งจากกิจการที่เด็ดเดี่ยว”

(อาลิอิมรอม: 186)

อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿ قُلْ يٰعِبَادِ الَّذِيْنَ ءَامَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ لِّلَّذِيْنَ أَحْسَنُوا فِي هٰذِهِ
الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَّأَرْضُ اللَّهِ وَسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّٰبِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ

حِسَابٍ ﴿١٠﴾

(الزمر: 10)

ความว่า “จงกล่าวเถิดมุฮัมมัด โอ้ปวงบ่าวผู้ศรัทธาทั้งหลาย
จงยำเกรงพระเจ้าของพวกท่านเถิด สำหรับบรรดาผู้ทำความดี
ในโลกนี้คือ (จะได้รับการตอบแทน) ความดีและแผ่นดินของอัลลอฮ์
นั้นกว้างใหญ่ไพศาล แท้จริงบรรดาผู้อดทนนั้นจะได้รับการ
ตอบแทนรางวัลของพวกเขาอย่างสมบูรณ์โดยไม่ต้องคำนวณ”

(อัซซุมัร: 10)

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا

﴿٩٦﴾ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

(النحل: 96)

ความว่า “สิ่งที่อยู่กับพวกเจ้าย่อมอันตรธาน และสิ่งที่อยู่
กับอัลลอฮ์นั้นย่อมจีรัง และแน่นอนเราจะตอบแทนบรรดา
ผู้อดทนซึ่งรางวัลของพวกเขาที่ดียิ่งกว่าที่พวกเขาได้เคย
กระทำไว้”

(อันนะหฺลุ: 96)

ด้วยเหตุทั้งหลายข้างต้น ท่านอลี อิบน์ อบีฏอลิบ จึงกล่าวว่า

((الصَّبْرُ مِنَ الْإِيمَانِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ، فَإِذَا ذَهَبَ الرَّأْسُ
ذَهَبَ الْجَسَدُ، وَإِذَا ذَهَبَ الصَّبْرُ ذَهَبَ الْإِيمَانُ))

(ابن أبي شيبة، 2006: 31079)

ความว่า “(สถานะของ) ความอดทนของการศรัทธา
เปรียบเสมือนหัวของร่างกาย เพราะยามใดที่หัวขาดหายไป
ร่างกายก็จะดับสูญไปด้วย และยามใดที่ความอดทนได้
สูญหายไป การศรัทธาก็จะดับสูญไปด้วย”

(Ibn Abi Shaibah, 2006: 31079)

ค) การให้อภัย "العفو" (อัลอัฟว)

การให้อภัย หรือภาษาอาหรับเรียกว่า "العفو" อ่านว่า อัลอัฟว (al-'Afwu)
เป็นอีกจริยธรรมหนึ่งที่อิสลามเรียกร้องและสนับสนุนให้ประชาชาติมุสลิมยึดปฏิบัติอย่างเคร่งครัด
อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿...فَأَصْفَحَ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ﴾

(الحجر: 85)

ความว่า “ดังนั้นเจ้าจงอภัยด้วยการอภัยที่ดี”

(อัลหิจญ์รี: 85)

อัลลอฮ์ ﷻ ยังตรัสอีกว่า

﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾

(الأعراف: 199)

ความว่า “เจ้า (มุฮัมมัด) จงยึดถือไว้ซึ่งการอภัย และจงใช้ให้กระทำ
สิ่งที่ชอบ และจงพินหลังให้แก่ผู้โง่เขลาทั้งหลายเถิด”

(อัลอะอฺรอฟ: 199)

การให้อภัยคือการไม่ถือโทษต่อคนที่ทำให้เราโกรธ และไม่ตอบโต้ผู้ที่กระทำผิด
ต่อเราถึงแม้ว่าจะมีความสามารถ และยอมให้อภัยเสมอ โดยไม่รู้สึกรำคาญและโกรธเคือง

อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ

الْمُحْسِنِينَ﴾

(آل عمران: 134)

ความว่า “และบรรดาผู้ข่มโทษและบรรดาผู้ให้อภัยแก่เพื่อนมนุษย์ และอัลลอฮฺนั้นทรงรักผู้กระทำดีทั้งหลาย”

(อาลิอิมรอน: 134)

ความเมตตาและความสงสารที่เกาะติดอยู่ที่จิตใจของบ่าวผู้ศรัทธาจะทำให้เขายอมที่ให้อภัยแก่ผู้ที่กระทำไม่ดีหรืออธรรมต่อเขา และเขาจะไม่ตอบโต้หรือลงโทษ ถึงแม้ว่าเขาจะสามารถกระทำการดังกล่าว ยามใดที่เขากระทำเช่นนั้นอัลลอฮฺก็จะทรงยกโทษและให้อภัยต่อความผิดพลาดของเขา อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولَى الْقُرْبَىٰ

وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِيَعْفُوا وَلِيَصْفَحُوا أَلَا

تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

(النور: 22)

ความว่า “และผู้มีเกียรติและผู้มั่งคั่งในหมู่พวกเจ้าอย่าได้สาบานที่จะไม่ให้ (ความช่วยเหลือ) แก่ญาติมิตร และคนยากจน และผู้อพยพในหนทางของอัลลอฮฺ และพวกเขาจงอภัยและยกโทษ (ให้แก่พวกเขาเถิด) พวกเจ้าจะไม่ชอบหรือที่อัลลอฮฺจะทรงอภัยให้แก่พวกเจ้า และอัลลอฮฺนั้นเป็นผู้ทรงอภัย ผู้ทรงเมตตาเสมอ”

(อันนุร: 22)

ขณะเดียวกัน ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวถึงความประเสริฐของผู้ที่ขอมอคกัณและอภัยต่อความผิดพลาดของผู้อื่นที่มีต่อตนว่า

((مَنْ كَظَمَ غَيْظًا وَهُوَ يَسْتَطِيعُ أَنْ يُفِذَهُ دَعَاهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
عَلَى رُءُوسِ الْخَلَائِقِ حَتَّى يُخَيَّرَهُ فِي أَيِّ الْحُورِ شَاءَ))

(الترمذي، د.ت.: 2153)

ความว่า “ผู้ใดที่อดกลั้นและระงับความโกรธเคืองในขณะที่เขาสามารถที่จะตอบโต้ อัลลอฮ์จะทรงเรียกชื่อเขาในวันกิยามะฮ์ ต่อหน้าสรรพสิ่งทั้งหลาย จนกระทั่งพระองค์ให้เขาเลือกว่าจะชอบหุรูลอื่นนางไหน”

(al-Tirmidhiy, n.d.: 2153)

ง) ความบริสุทธิ์ใจ (อัลอิคลาส)

ความบริสุทธิ์ใจหรือภาษาอาหรับเรียกว่า "الإخلاص" อ่านว่า อัลอิคลาส (al-Ikhlās) หมายถึง ความบริสุทธิ์ ปราศจากมลทิน เป็นสภาวะทางจิตใจที่แสดงออกถึงความบริสุทธิ์ใจ ไม่โอ้อวด มีความโปร่งใสในทุกอิริยาบถ ทั้งในด้านการศรัทธา การปฏิบัติศาสนกิจ หรือการอยู่ร่วมกันในสังคม

แต่เมื่อก้าวในเรื่องของหลักการศรัทธาแล้ว หมายถึง การมีความปรารถนาที่จะใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ ﷻ และให้ความยิ่งใหญ่ต่อคำบัญชาใช้ของพระองค์ ﷻ การแสดงความภักดีต่อพระองค์ ﷻ ด้วยการยึดมั่นที่ถูกต้องและมีความบริสุทธิ์ใจ

al-Qushairiy (1966: 95-96) ได้ให้ความหมายของอิคลาสว่า “คือการให้เอกภาพต่อสังฆกรรมแห่งอัลลอฮ์เพียงหนึ่งเดียวในด้านการภักดี และการใกล้ชิดพระองค์ ไม่มีการเสแสร้ง หรือแสวงหาการสรรเสริญจากมนุษย์ หรือชอบให้มนุษย์ชมเชย”

ความบริสุทธิ์ใจหรืออิคลาสเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับบ่าวของอัลลอฮ์ เพราะทุกการทำงานที่บ่าวแต่ละคนกระทำลงไป จำเป็นต้องมีความบริสุทธิ์ใจต่อพระองค์ หากไม่แล้ว การงานดังกล่าวจะไม่ถูกตอบรับ ดังนั้น อัลลอฮ์ ﷻ จึงได้สั่งสอนให้نبีมุฮัมมัด ﷺ มีความบริสุทธิ์ใจในการภักดีต่อพระองค์ เพื่อเป็นแบบอย่างแก่ประชาชาติของท่าน และสั่งให้ท่านกล่าวกำชับแก่ประชาชาติของท่าน ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ۗ﴾

(الزمر: 11)

ความว่า “จงกล่าวเถิดมุฮัมมัด แท้จริงฉันได้ถูกบัญชาให้เคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ โดยเป็นผู้มีความบริสุทธิ์ใจในศาสนาต่อพระองค์”

(อิซซุหฺร: 11)

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสย้าว่า

﴿ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ ﴾

(البينة: 5)

ความว่า “และพวกเขามีได้ถูกบัญชาให้กระทำอื่นใด นอกจากเพื่อเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ เป็นผู้มีความบริสุทธิ์ใจในการภักดีต่อพระองค์ เป็นผู้อยู่ในแนวทางที่เที่ยงตรง และดำรงการละหมาด และจ่ายซะกาต และนั่นแหละคือศาสนาอันเที่ยงธรรม”

(อัลบัยยีนะฮฺ: 5)

กิจกรรมของมนุษย์ไม่ว่าจะแสดงออกมาโดยการพูดหรือโดยการกระทำล้วนเป็นสิ่งที่สะท้อนออกมาจากจิตใจทั้งสิ้น ถ้าหากจิตใจไม่บริสุทธิ์ คำพูดและการกระทำของเขาก็จะไม่บริสุทธิ์ไปด้วย ท่านนบีมุฮัมมัด × ได้กล่าวไว้ว่า

((...أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ))

(البخاري، 1998: 52، مسلم، 1998: 1599)

ความว่า “พึงทราบเถิดว่า แท้จริงในร่างกายของมนุษย์นั้นมีเนื้ออยู่ก่อนหนึ่ง ถ้าหากก้อนเนื้อนั้นดี ร่างกายทั้งหมดก็จะดี

ไปด้วย แต่ถ้าหากก่อนเนื่อนั้นเสีย ร่างกายทั้งหมดก็จะ
เสียไปด้วย ก่อนเนื่อนั้นคือหัวใจ”

(al-Bukhāriy, 1998: 52, Muslim, 1998: 1599)

คำว่าหัวใจในที่นี้ มิได้หมายถึงก่อนหัวใจที่ทำหน้าที่สูบฉีดโลหิตเท่านั้น หากแต่
เป็นสัญลักษณ์แห่งจิตวิญญาณที่เป็นตัวเคลื่อนไหวการกระทำของมนุษย์เพื่อให้สอดคล้องระหว่าง
เจตนาที่บริสุทธิ์กับภาพลักษณ์ที่แสดงออกภายนอก เพราะถึงแม้ว่าการแสดงออกภายนอกจะดู
สวยหรูและน่าชื่นชมเพียงใดก็ตาม แต่จิตใจกลับไม่บริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮฺ ﷻ หรือคาดหวัง
ในผลตอบแทนและการชมเชยของมนุษย์บนโลกนี้ การกระทำดังกล่าวของเขาก็จะไร้ค่าและ
เปล่าประโยชน์ เพราะอัลลอฮฺ ﷻ จะไม่สนใจในภาพลักษณ์ภายนอก แต่พระองค์ ﷻ จะให้
ความสำคัญกับเจตนาอันบริสุทธิ์ที่สูมอยู่ในจิตใจ ท่านนบีมุฮัมมัด ✕ กล่าวว่า

((إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَىٰ أَجْسَادِكُمْ وَلَا إِلَىٰ صُورِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَىٰ
قُلُوبِكُمْ))

(Muslim, 1998: 2564)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮฺจะไม่ทรงพิจารณาที่ร่างกาย และรูปร่างของ
พวกเจ้า แต่พระองค์จะพิจารณาที่จิตใจของพวกเจ้า”

(Muslim, 1998: 2564)

ในอีกรายงานหนึ่งระบุว่า

((إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَىٰ صُورِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَىٰ قُلُوبِكُمْ
وَأَعْمَالِكُمْ))

(Muslim, 1998: 2564)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮฺจะไม่ทรงพิจารณาที่รูปร่าง และทรัพย์สิน
ของพวกเจ้า แต่พระองค์จะพิจารณาที่จิตใจและการทำงานของพวกเจ้า”

(Muslim, 1998: 2564)

จ) ความซื่อสัตย์สุจริต "الصدق" (อัศศิดก)

ความซื่อสัตย์สุจริตหรือภาษาอาหรับเรียกว่า "الصدق" อ่านว่า อัศซิดุก (Assidq) เป็นอีกจริยธรรมหนึ่งที่สำคัญยิ่งในชีวิตของมนุษย์ ทั้งต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อสังคมรอบข้าง และอื่นๆ คำว่า ซื่อสัตย์สุจริตหมายถึงการบอกเล่าและปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามสภาวะที่เป็นจริง ซึ่งตรงข้ามกับคำว่าโกหกมดเท็จ หรือ "كذب" อ่านว่า กะฆิบ (kadhib) ในภาษาอาหรับ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตจะทำให้เขาได้รับความดีงามในชีวิต ได้รับการชื่นชมและสรรเสริญจากสังคม และได้รับการตอบแทนด้วยสวนสวรรค์อันนิรันดร์ในวันอากิเราะฮฺ ท่านนบีมุฮัมมัด ✕ กล่าวว่า

((عَلَيْكُمْ بِالصِّدْقِ فَإِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَصْدُقُ وَيَتَحَرَّى الصِّدْقَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ صِدْقًا وَإِيَّاكُمْ وَالْكَذِبَ فَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَكْذِبُ وَيَتَحَرَّى الْكَذِبَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَابًا))

(مسلم، 1998 : 2607)

ความว่า “พวกเจ้าจงตั้งมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต เพราะแท้จริงความซื่อสัตย์จะชี้นำสู่ความดี และความดี จะชี้นำสู่สวนสวรรค์ และชายผู้หนึ่งจะคงอยู่ในความซื่อสัตย์และพยายามแสวงหาความซื่อสัตย์ จนกระทั่งเขาถูกบันทึก ณ อัลลอฮ์ว่าเป็นผู้ที่มีสัจจะ และพวกท่านจงหลีกเลี่ยงจากการพูดเท็จ เพราะการพูดเท็จจะชี้นำสู่ความชั่ว และความชั่วจะชี้นำสู่ไฟนรก และชายผู้หนึ่งจะยังคงอยู่ในความเท็จจนกระทั่งเขาถูกบันทึก ณ อัลลอฮ์ว่าเป็นผู้ที่ชอบพูดเท็จ”

(Muslim, 1998: 2607)

ดังนั้น มุสลิมทุกคนจึงถูกกำชับให้มีความซื่อสัตย์ พูดแต่ความจริง และไม่โกหก โดยไม่หวั่นเกรงต่อคำตำหนิติเตียนจากมนุษย์ ด้วยเหตุนี้อิสลามได้ห้ามการพูดเท็จ เพราะการพูดเท็จไม่ใช่วิถีของมุสลิมผู้ศรัทธา แต่เป็นนิสัยของมุนาฟิกผู้กลับกลอก ท่านนบีมุฮัมมัด ✕ กล่าวว่า

((آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ،
وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ))

(البخاري، 1998 : 33، مسلم، 1998 : 59)

ความว่า “สัญญาของชาวมุนาฟิกผู้กลับกลอกนั้นมีสามประการ คือ เมื่อพูดจา เขาจะพูดโกหก เมื่อมีการนัดหมาย เขาจะไม่ไปตามนัดหรือบิดพลิ้ว และเมื่อได้รับการไว้วางใจ เขาจะทำลาย”

(al-Bukhāriy, 1998: 33, Muslim, 1998: 59)

ค) ความยุติธรรม "العدل" (อัลอัดล)

ความยุติธรรมหรือภาษาอาหรับเรียกว่า "العدل" อ่านว่า อัลอัดล (Al'adl) อิสลามให้ความสำคัญในด้านความยุติธรรมเป็นอย่างมาก ความยุติธรรมที่อิสลามหมายถึง คือ การให้สิทธิอันสมบูรณ์ต่อผู้ที่มีสิทธิในสิ่งนั้น การยืนหยัด ยึดมั่นอยู่บนความสัตย์ ความเที่ยงธรรม ในทุกเรื่องราวของการดำเนินชีวิต และออกห่างจากการอธรรมในทุกรูปแบบ

อิสลามถือว่า ความยุติธรรมเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้จริยธรรมอิสลามสมบูรณ์ เพราะความยุติธรรมจะนำมา ซึ่งการดำรงมั่นในความเป็นธรรมและรักในความสัตย์ ผู้ดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมจึงถือเป็นบุคคลที่มีจริยธรรมอันน่าสรรเสริญ เพราะเป็นผู้มีเกียรติอย่างแท้จริง มีความยืนหยัดในความถูกต้อง ปราณและมีใจบริสุทธิ์ อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ ﴾

(النحل : 90)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ทรงใช้ให้รักษาความยุติธรรมและทำดี”

(อันนะหฺล: 90)

อัลลอฮ์ ﷻ ยังตรัสอีกว่า

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ
وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰٓى اَلَّا تَعْدِلُوْا اَعْدِلُوْا هُوَ
اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى وَاَتَّقُوا اللّٰهَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌۢ بِمَا
تَعْمَلُوْنَ﴾

(المائدة: 8)

ความว่า “ผู้ศรัทธาเอ๋ย จงเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยดีเพื่ออัลลอฮ์ ด้วยการเป็นพยานด้วยความเที่ยงธรรม และจงอย่าให้การเกลียดชังต่อพวกหนึ่งพวกใด ทำให้พวกเจ้าไม่ยุติธรรม จงยุติธรรมเถิด เพราะมัน (ความยุติธรรม) นั้น ใกล้ชิดกับความยำเกรงที่สุด แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงรอบรู้อย่างละเอียดในสิ่งที่พวกเจ้ากระทำกัน”

(อัลมาอิดะฮ์: 8)

หมายความว่า อย่าให้ความเกลียดชังของพวกท่านที่มีต่ออีกฝ่ายหนึ่ง มาบีบบังคับให้ท่านปฏิบัติต่อพวกเขาด้วยความอธรรม

การปฏิบัติตามสัญญาที่มีต่อกันจึงเป็นสิ่งจำเป็น ไม่ว่าจะเป็นมุสลิมหรือไม่ก็ตาม การกระทำเช่นนี้เป็นสิ่งที่สูงส่งยิ่งที่มนุษย์ชาติพึงปฏิบัติต่อกัน ในขณะที่เดียวกันอิสลามได้ประณามการอยุติธรรมและการอธรรมทั้งหลายไว้อย่างรัดกุม ดังตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับสตรีตระกูลมัคซุมียะฮ์นางหนึ่ง ซึ่งได้ลักขโมย แล้วครอบครัวของนางได้ไปขอความช่วยเหลือจากอุสามะฮ์บุตร เซด เพื่อขอผ่อนปรนจากการถูกลงโทษตัดมือจากท่านนบี ﷺ ท่านเราะฮูล ﷺ โกรธมากและลุกขึ้นกล่าวคำปราศรัยว่า

((أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ قَبْلَكُمْ أَنَّهُمْ كَانُوا إِذَا سَرَقَ فِيهِمُ
الشَّرِيفُ تَرَكَوهُ وَإِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ
وَأَيُّمُ اللّٰهِ لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعْتُ يَدَهَا))

(البخاري، 1998: 3475، 4304، مسلم، 1998: 1688)

ความว่า “โอดมนุญ์ทั้งหลาย แท้จริงประชาชาติก่อนหน้าพวกเจ้า
ได้รับความพินาศ เนื่องเพราะว่า เมื่อผู้มีเกียรติในหมู่พวกเขาได้
ลักขโมย พวกเขาจะละเลย (ไม่ลงโทษ) แต่เมื่อผู้ที่อ่อนแอและ
ต่ำต้อยในหมู่พวกเขาได้ลักขโมย พวกเขาจะทำโทษทันที
ฉันขอสาบานด้วยพระนามของอัลลอฮ์ว่า หาก मैंรู้ว่า
ฟาฏิมะฮฺ บุตรี มุฮัมมัด ได้ลักขโมย ฉันย่อมต้อง (ลงโทษ
ด้วยการ) ตัดมือนางอย่างแน่นอน”

(al-Bukhāriy, 1998: 3475, 4304, Muslim, 1998: 1688)

2.3.2.4 ประเภทของพฤติกรรมทางจริยธรรม

อิหม่ามเมฆะซาลีย์ ได้แบ่งพฤติกรรมออกเป็น 2 ลักษณะ คือ พฤติกรรมที่ดี และไม่
ดี (อ้างใน Hussein Bahreise , 1981:30)

และบารมาวีย์ อุมารีย์ (Barmawi Umari , 1978:43) ได้แบ่งจริยธรรมเป็น 2 ส่วน
คือ พฤติกรรมที่ดี และพฤติกรรมที่ไม่ดี ดังนี้

1. พฤติกรรมที่ดี ได้แก่

- 1.1 ความซื่อสัตย์
- 1.2 ความสงบสุข
- 1.3 การให้อภัย
- 1.4 มนุษยสัมพันธ์ที่ดี
- 1.5 ชัยนทำดี
- 1.6 การทำดี
- 1.7 ให้เกียรติแขก
- 1.8 มีความละเอียด
- 1.9 ห้ามปรามในสิ่งที่ชั่ว
- 1.10 ความสุภาพ
- 1.11 ตัดสินด้วยความยุติธรรม
- 1.12 ความเป็นพี่น้องกัน
- 1.13 บริสุทธิ์
- 1.14 ความกตัญญู

- 1.15 การช่วยเหลือ
- 1.16 สันติภาพ
- 1.17 ความสะอาด
- 1.18 รักดีต่ออัลลอฮ์
- 1.19 ถ่อมตน
- 1.20 พอใจในสิ่งที่มีอยู่
- 1.21 มีความมั่นใจ
- 1.22 ความเมตตากรุณา
2. พฤติกรรมที่ไม่ดี ได้แก่
  - 2.1 เห็นแก่ตัว
  - 2.2 อบายมุข
  - 2.3 ตระหนี่
  - 2.4 โกหก
  - 2.5 เสพของมีนเมา
  - 2.6 การทำลาย
  - 2.7 กดขี่
  - 2.8 ไม่กล้า
  - 2.9 ทำบาปใหญ่
  - 2.10 ขี้โกรธ
  - 2.11 โกงเรื่องซังกัฏ
  - 2.12 นินทา
  - 2.13 เย่อหยิ่ง
  - 2.14 เล่ห์เหลี่ยม
  - 2.15 อยู่เพื่อโลกวัตถุ
  - 2.16 อิจฉา
  - 2.17 แค้น
  - 2.18 ฆ่าตัวตาย
  - 2.19 ฟุ่มเฟือย
  - 2.20 อวดดี
  - 2.21 ไม่สำนึกบุญคุณ

2.22 รักร่วมเพศ

2.23 ไล่ร้าย

2.24 เกี่ยวข้องกับคอกเบี้ย

2.25 คุกผู้อื่น

2.26 ลักขโมย

2.27 มีกิเลสตัณหา

จากข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า พฤติกรรมมนุษย์นั้นมีทั้งดีและไม่ดีนั่นเอง

2.3.2.5 ลักษณะและขอบเขตคุณธรรมและจริยธรรมอิสลาม

คุณธรรมจริยธรรมแบบอิสลามกินความหมายกว้างไกลมาก สำหรับความเชื่อแบบอิสลามนั้น ปัจเจบุคคลมีอาจแยกออกจากกลุ่มในสังคม มนุษย์ไม่อาจแยกจากพระเจ้า และข้อปฏิบัติทางจริยธรรมต่างๆของมนุษย์ย่อมมีรากฐานอยู่บนกฎหมายของพระเจ้า (Divine Law หรือ Shari'ah) ทั้งสิ้น เพราะกฎหมายแห่งพระเจ้านี้เป็นรูปแบบในอุดมคติสำหรับชีวิตของปัจเจกบุคคลและเป็นกฎหมายที่ผูกพันชาวมุสลิมทั้งหมดเป็นชุมชนเดียวกัน จริยธรรมถูกเข้าใจในความหมายของกฎหมายแห่งพระเจ้า และเจตจำนงของพระเจ้านี้คือ ข้อปฏิบัติต่างๆตามที่กำหนดไว้ใน Shari'ah นี้เอง จริยธรรมหรือการพัฒนาจริยธรรมย่อมเป็นกระบวนการเดียวกันกับการทำให้กฎหมายแห่งพระเจ้าปรากฏในสังคมมนุษย์

จริยธรรมซึ่งถูกเข้าใจในความหมายของกฎหมายแห่งพระเจ้าในศาสนาอิสลามนี้ จึงถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งแห่งการเผยแสดงของพระเจ้า (Revelation) แก่มนุษย์ ศาสนาอิสลามเห็นว่ากฎหมายมีความหมายเชิงศาสนา กฎหมายเป็นส่วนหนึ่งแห่งศาสนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้รู้ศาสนาอิสลามท่านหนึ่งสรุปว่า แท้ที่จริงแล้ว โดยแก่นสาระแล้ว ศาสนาสำหรับคนมุสลิม คือ กฎหมายแห่งพระเจ้า ซึ่งครอบคลุมไม่เพียงแต่กฎศีลธรรมอันเป็นสากล รวมไปถึงรายละเอียดต่างๆ ว่ามนุษย์ควรดำเนินชีวิตอย่างไร ปฏิบัติต่อพระเจ้าอย่างไร ปฏิบัติต่อเพื่อนบ้านอย่างไร ควรกิน ดื่ม นอนหลับหรือสืบพันธุ์อย่างไร ควรซื้อขายในท้องตลาด ตลอดจนกระทั่งควรภวานา หรือบูชาพระเจ้าอย่างไร ศาสนาอิสลามครอบคลุมทุกแง่มุมของชีวิตมนุษย์ และนำมนุษย์ไปสู่เอกภาพของพระเจ้า

ศาสนาอิสลามยังกำหนดขีดขั้นความจำเป็นของการทำตามข้อบังคับต่างๆ ออกเป็น 4 รูปแบบ คือ มีข้อปฏิบัติบางประการที่ต้องทำ โดยหน้าที่ผูกพัน (Obligatory) ควรทำ โดยการแนะนำ (Recommended) ห้ามโดยเด็ดขาด (Forbidden) ข้อควรตำหนิ (Reprehensible) และโดยกลางๆ ไม่กำหนดเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ฉะนั้นการตัดสินถูกและผิดทางจริยธรรมนั้นขึ้นอยู่กับความหนักเบาและความจำเป็นของข้อปฏิบัติต่างๆ ที่กำหนดขึ้นด้วย ทั้งนี้เพราะที่จริงแล้ว ถึงแม้แต่

เจตจำนงของพระเจ้าจะเป็นเจ้าจะถือว่าปรากฏในรูปของกฎหมาย แต่ในขณะที่เดียวกัน อัลลอฮ์ก็ทรงเป็นองค์ความเมตตาและความรู้ด้วย

ศาสนาอิสลามได้ให้มนุษย์เห็นความหมายของการเลี้ยงชีวิตและครอบครัว โดยชอบธรรม ให้มีใจเอื้อเฟื้อต่อผู้ตกยาก ให้รู้จักต่อสู้กับอำนาจรัฐ หากไร้ความชอบธรรม เพราะความชอบธรรมสูงสุดเป็นเพียงแต่ของพระเจ้าเท่านั้น และให้เห็นว่าความเป็นเอกภาพในหมู่มนุษย์เป็นสิ่งปรารถนา จะเห็นได้ว่า ความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรมอิสลามในศาสนาอิสลามหรือลักษณะจริยธรรมอิสลามกินความหมายกว้างไกลและลึกซึ้งครอบคลุมไปถึงพระเจ้าสูงสุด การปฏิบัติพันธกิจทางสังคม การมีใจสงบนิ่งต่อหน้าพระเจ้าในการภาวนา ตลอดจนกระทั่งถึงวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ เช่น ห้ามกินดอกเบี้ยในการกู้ยืมเงิน และชีวิตประจำวัน เช่น การไม่บริโภคสุกร และอาหารต้องห้ามต่างๆ อันล้วนแต่ เป็นการทำตามเจตจำนงแห่งพระเจ้าทั้งสิ้น (สุวรรณ วท. วัชระวรรณ, มปป.: ออนไลน์)

สำหรับในเรื่องขอบเขตของจริยธรรม สามารถแบ่งการกระทำของมนุษย์ตามเชิงมีความเจตนาหรือไม่มีเจตนา ออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การกระทำที่มีเจตนา หรือรู้ตัวในเวลาที่ทำ ถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นจริยธรรมของบุคคล ซึ่งอาจจะดีหรือจะชั่ว แล้วแต่ลักษณะการกระทำของแต่ละบุคคล

2. การกระทำที่ไม่เจตนา อาจจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวในขณะที่กระทำแต่การกระทำนั้นอยู่นอกขอบเขตความสามารถ โดยเขาไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ การกระทำในลักษณะนี้ไม่ถือว่าเป็นจริยธรรม การกระทำในลักษณะนี้มี 2 ลักษณะ คือ ที่เป็น Reflect actions และ Automatic actions

3. การกระทำที่เลือนราง ซึ่งอยู่ระหว่างกลางของเจตนา และไม่มีเจตนา หมายความว่า การกระทำนั้น ๆ อาจจะเป็นการกระทำที่เป็นจริยธรรมหรืออาจจะไม่เป็น (อาจจะดีหรือชั่ว) เช่น ลืม ผิด (โดยไม่มีเจตนา) ถูกบังคับ การกระทำในขณะที่นอน เป็นต้น ซึ่งการกระทำในลักษณะนี้ไม่ถือว่าเป็นจริยธรรม ดังมีหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ✕ กล่าวว่า

((رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ عَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ وَعَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَحْتَلِمَ وَعَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَعْقِلَ))

(أبو داود، د.ت. : 4403)

ความว่า “ปากกาจะถูกยกขึ้น (ไม่บันทึกความคิด) จากบุคคล
สามประเภท จากผู้ที่นอนหลับ จนกว่าเขาจะตื่นขึ้นมา
จากเด็กเล็ก จนกว่าเขาจะบรรลุนิติภาวะ และจากคนที่ไม่มีความ
จนกว่าเขาจะฟื้นสติกลับคืนมา”

(Abū Dāwūd, n.d.: 4403)

ดังนั้นการกระทำของมนุษย์ที่อยู่ในขอบเขตของจริยธรรมอิสลาม (อัครลาภ) คือ
การกระทำที่มีองค์ประกอบที่มีเจตนา รู้ตัวอิสระเสรี (หมายถึง ไม่ใช่เพราะถูกบังคับให้ทำ)
การกระทำของมนุษย์ ถ้ามองในเชิงชนิดของการกระทำมี 2 ชนิด คือ การทำในสิ่งที่ดีและชั่ว
แต่การกำหนดว่าสิ่งใดดี และชั่วนั้น ต้องเป็นไปตามความประสงค์ของอิสลามเท่านั้น จึงถือว่าเป็น
สิ่งที่ดีชั่วของจริยธรรมอิสลาม ได้

ถ้ามองในเชิงของจุดประสงค์ของการกระทำของมนุษย์ ก็คือ มนุษย์ทำสิ่งนั้นสิ่งนี้
ขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายที่สูงสุด นั่นคือ เพื่อความผาสุก สันติในชีวิต เรื่องความสุขนี้ก็เหมือนกับความคิด
และความชั่ว นั่นคือ เพื่อความสุขของกายใจ ความสุขบนโลกนี้ และในโลกหน้าทีนี้รันดร นี้คือ
จุดประสงค์ของอิสลามที่ห้ามมนุษย์ทำดี ละทิ้งความชั่วตามที่อัลลอฮ์ ﷻ และท่านนบี ﷺ กำหนดขึ้น
จากการอธิบายข้างต้นสรุปได้ว่า ขอบเขตของคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม ก็ศึกษาในส่วนที่เป็นการ
กระทำที่มีเจตนา รู้ตัว แล้วปฏิบัติถูกหรือผิด ดีหรือชั่ว และถูกต้องตามจุดประสงค์ที่อิสลามกำหนด

ฉะนั้น ขอบเขตของคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม คือ การกระทำของมุสลิมที่สามารถ
กำหนดกฎเกณฑ์ว่าดีหรือชั่ว ควรหรือไม่ควร ตามหลักการอิสลามนั่นเอง

2.3.2.6 ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม

จริยธรรมสามารถที่จะพัฒนาให้มีขึ้นในตัวบุคคลได้ โดยเริ่มตั้งแต่ในวัยเด็ก
ซึ่งพัฒนาการของจริยธรรมนี้ ได้มีในทฤษฎีของโคห์ลเบิร์ก ดังรายละเอียดของทฤษฎี ดังนี้

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคห์ลเบิร์ก (Kohlberg's Moral Development)
เป็นทฤษฎีของลอเรนซ์ โคห์ลเบิร์ก (Lawrence Kohlberg ; 1927–1987) เป็นทฤษฎีที่มีแนวคิด
พื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางเซาว์ปัญญาของเพียเจต์ เพียงแต่โคห์ลเบิร์กได้ปรับปรุง
การศึกษาในบางด้าน รวมทั้งขยายขอบเขตงานวิจัยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยครอบคลุม ไปยังแถบ
ทวีปเอเชีย ยุโรป และอเมริกาใต้ วิธีการศึกษาวิจัยของโคห์ลเบิร์กมีความคล้ายคลึงกับวิธีการศึกษา
ของเพียเจต์ กล่าวคือ จะมีการสร้างสถานการณ์สมมติขึ้นมา โดยให้กลุ่มทดลองเป็นผู้ตอบปัญหาที่
เกิดขึ้นในสถานการณ์สมมตินั้น ซึ่งปัญหานั้นจะยากต่อการตัดสินใจว่าจะถูกหรือผิด ควรหรือ

ไม่ควร เพราะต้องเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบสำคัญหลายประการ ผลจากการวิเคราะห์คำตอบของผู้ตอบในวัยต่าง ๆ ทำให้โคล์เบิร์กสรุปเป็นทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลออกเป็น 3 ระดับ ในแต่ละระดับยังแบ่งได้อีกเป็น 2 ขั้นตอน รวมทั้งสิ้น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับก่อนเกณฑ์ทางสังคม (Pr-conventional Level) ในระดับนี้เด็กจะรับรู้กฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติที่ดีและไม่ดีจากคนที่มีอิทธิพลเหนือตน เช่น บิดา มารดา ครู อาจารย์ พี่หรือเด็กที่โตกว่า และมักจะนึกถึงรางวัลและการลงโทษที่ได้รับเป็นส่วนประกอบสำคัญในการตัดสินใจพฤติกรรมดีหรือไม่ดี เช่น พฤติกรรมที่ดี คือ พฤติกรรมที่กระทำแล้ว ได้รับรางวัล พฤติกรรมที่ไม่ดี คือ พฤติกรรมที่กระทำแล้วถูกลงโทษ ในระดับนี้โคล์เบิร์กยังแบ่งเป็นอีก 2 ขั้นย่อย คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นของการลงโทษและเชื่อฟัง (punishment and obedience orientation) ขั้นจะเริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 7 ปี เป็นขั้นที่เด็กจะใช้ผลของการแสดงพฤติกรรมเป็นเครื่องตัดสินว่าถูกหรือผิด เช่น ถ้าเด็กหิบบอกคนอื่นมาโดยไม่บอกเจ้าของแล้วถูกลงโทษ เด็กจะรู้ทันทีว่าเป็นการกระทำที่ผิด และจะไม่พยายามทำเช่นนั้นอีกเพราะกลัวถูกลงโทษ เป็นต้น

ขั้นที่ 2 ขั้นการแสวงหารางวัล (naively egoistic orientation) ขั้นนี้จะอยู่ระหว่างอายุ 7-10 ปี เป็นขั้นที่เด็กจะสนใจปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ข้อบังคับต่างๆ หรือกระทำพฤติกรรมใดๆ ที่เมื่อทำลงไปแล้วได้รับรางวัลหรือคำชมเชยเป็นสิ่งตอบแทนเท่านั้น เด็กจะยังไม่คำนึงถึงความยุติธรรม ความเห็นอกเห็นใจ หรือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ดังนั้นพฤติกรรมของเด็กในขั้นนี้ จึงเป็นไปด้วยความพอใจในรางวัลที่ได้รับมากกว่าการกลัวถูกลงโทษ

ระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์ของสังคม (Conventional Level) พัฒนาการทางจริยธรรมในระดับนี้ผู้กระทำจะแสดงพฤติกรรมที่เป็นไปตามความคาดหวังของสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ โดยไม่คำนึงถึงรางวัลหรือการลงโทษ แต่ถือว่ามาตรฐานทางจริยธรรมทั้งหลายเป็นสิ่งที่คนในสังคมเดียวกันควรจะปฏิบัติให้เป็นแนวทางเดียวกัน ระดับนี้ยังแบ่งได้เป็น 2 ขั้นย่อย คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นทำตามเพื่อนและสิ่งที่สังคมยอมรับ (interpersonal concordance of "goodboy-nicegirl" orientation) ขั้นนี้อยู่ระหว่างอายุ 10-13 ปี เป็นระยะที่เด็กกำลังจะเข้าสู่ความเป็นวัยรุ่น ดังนั้นเพื่อนและกลุ่มเพื่อนจึงมีบทบาทสำคัญต่อการเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติตนเป็นอย่างมาก ดังนั้นเด็กในวัยนี้จึงปฏิบัติตนในสิ่งที่คาดหวังว่าเพื่อนและกลุ่มเพื่อนจะเกิดความพึงพอใจและจะเลือกเลียนแบบบุคคลที่ตนคิดว่าเป็นคนดี (goodboy-nicegirl) ดังนั้น พฤติกรรมดี คือ พฤติกรรมที่ทำให้ผู้อื่นชอบ พอใจ และยอมรับ จะเห็นได้ว่าในขั้นนี้จะเน้นความสำคัญที่การกระทำตามความคาดหวังของคนอื่นมากกว่ารางวัลและการลงโทษ

ขั้นที่ 2 ขั้นกฎและระเบียบ (law and order orientation) ขั้นนี้อยู่ระหว่างอายุ 13–16 ปี เด็กวัยนี้จะเริ่มเรียนรู้และมีประสบการณ์แล้วว่าแต่ละสังคมจะมีระเบียบ กฎเกณฑ์ และข้อบังคับต่างๆ ให้สมาชิกถือปฏิบัติ รวมทั้งแต่ละคนจะมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ ดังนั้นคนดีหรือคนที่ทำถูกต้องคือคนที่ปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ กฎหมายของสังคม รวมทั้งปฏิบัติตามหน้าที่ของตนอย่างเคร่งครัดมากกว่าจะคำนึงถึงรางวัลหรือการลงโทษที่จะได้รับหรือเป็นเพราะทำตามผู้อื่น

ระดับที่ 3 ระดับจริยธรรมเหนือกฎเกณฑ์ทางสังคม (Post-conventional Level) พัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้เกิดจากการใช้วิจารณญาณของตนในการตัดสินใจมาตรฐานทางจริยธรรมของสังคมก่อนจะนำมายึดถือเป็นหลักในการปฏิบัติ การตัดสินใจความถูกต้อง ความผิดควรหรือไม่ควร จะขึ้นอยู่กับวิจารณญาณของตนเอง โดยปราศจากอิทธิพลของบุคคลและสิ่งแวดล้อมในสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง ระดับนี้สามารถแบ่งเป็นขั้นย่อยได้อีก 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นทำตามสัญญา (social contract orientation) ขั้นนี้เริ่มตั้งแต่อายุ 16 ปีขึ้นไป เป็นขั้นที่จะเน้นมาตรฐานทางจริยธรรมที่คนส่วนใหญ่ของสังคมยอมรับและปฏิบัติตน โดยคำนึงถึงประโยชน์และสิทธิของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ ดังนั้นก่อนจะยอมรับและยึดถือปฏิบัติจะมีการใช้เหตุผลและวิจารณญาณไตร่ตรองว่าสิ่งไหนถูกสิ่งไหนผิด อย่างไรก็ตามบุคคลในขั้นนี้ จะพยายามทำตามหน้าที่ของตนต่อสังคมเหมือนกับคำมั่นสัญญาที่ตนได้ให้ไว้กับสังคมและสมาชิกทั้งหลาย ไม่พยายามลิดรอนสิทธิของบุคคลอื่น เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว เคารพตนเองและผู้อื่น ขณะเดียวกันก็ต้องการให้คนอื่นเคารพตนด้วย

ขั้นที่ 2 ขั้นอุดมคติสากล (universal ethical principle orientation) ขั้นนี้จะอยู่ในช่วงตั้งแต่วัยผู้ใหญ่เป็นต้นไป เป็นขั้นที่บุคคลจะสร้างอุดมคติและคุณธรรมประจำใจของตนขึ้นมา เช่น ยึดหลักสิทธิโอตตปปะ คือ มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อความชั่วทั้งหลาย ยึดหลักมนุษยธรรม เมตตาธรรม และยุติธรรม มีความต้องการที่จะเสียสละเพื่อสังคมโดยส่วนรวมขึ้นอย่างแท้จริง ดังนั้นความถูกต้องความผิดของบุคคลในขั้นนี้จะตัดสินจากมโนธรรมที่มีความเป็นสากลของแต่ละคน

โคห์ลเบิร์กเชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะดำเนินเป็นลำดับขั้น ตั้งแต่ขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 6 โดยไม่มีการข้ามขั้น แต่อย่างไรก็ตาม บุคคลอาจจะติดชะงักในขั้นหนึ่งขั้นใดหรือไม่นั้น จะขึ้นอยู่กับสติปัญญาและสิ่งแวดล้อมของบุคคลนั้น และโดยทั่วไปพบว่าบุคคลทั้งหลายจะพัฒนาทางจริยธรรมได้เพียงขั้นกฎและระเบียบเท่านั้น

2.3.2.7 องค์ประกอบในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน

จุดมุ่งหมายสำคัญของการจัดการศึกษา นอกจากจะมุ่งให้เด็กมีความรู้ความสามารถตามหลักสูตรแล้ว ยังมุ่งเน้นให้ผู้เรียน เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม ได้แก่ การมีความประพฤติดี มีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งการจัดการศึกษาจะบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับกำกับการดำเนินการของโรงเรียน ดังที่ ธีววรรณ ทุมชัย (2527: 12-13) เน้นว่าส่วนนำอันสำคัญในกาพัฒนาจริยธรรม ก็คือ สถานศึกษา อันได้แก่ บุคลากรทางการศึกษา หรือพูดง่าย ๆ ก็คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งจะต้องทำให้เป็นตัวอย่าง และต้องใส่ใจในการจัดฝึกอบรมเรื่องนี้แก่นักเรียนอย่างจริงจัง

อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติงานของผู้นำ หรือผู้บริหาร โรงเรียนเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนนี้ ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องอาศัยผู้ตามอื่นๆ เช่น คณะครูในโรงเรียนเข้าร่วมเป็นองค์ประกอบสนับสนุนด้วย การดำเนินงานจึงจะบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ ดังที่ จำรัส ดวงธิดา (2531: 10) กล่าวว่า “ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูในโรงเรียนมีบทบาทสำคัญที่จะแปรความคิดของนักเรียนให้เดินถูกทางได้มากกว่า บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง ฉะนั้นเมื่อถึงวันสำคัญทางพุทธศาสนา คณะครู อาจารย์ในแต่ละโรงเรียน จึงควรถือเป็นภาระหน้าที่ที่จะต้องนำนักเรียนไปประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนา เช่น ทำบุญ ฟังธรรม ฯลฯ รวมทั้งประสานงานกับผู้ปกครองหรือชุมชนให้ร่วมกันรับผิดชอบในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวด้วย สำหรับ ชำเลียง วุฒิจันทร์ (2542: 186) ได้กล่าวไว้ว่า แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ได้กำหนดให้มีการจัดจริยศึกษาในสถานศึกษา โดยให้คำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ คือ

1.ดำเนินการให้ผู้บริหาร และครู อาจารย์ เป็นตัวอย่างที่ดีในด้านความประพฤติ และการปฏิบัติตนแก่นักเรียน นักศึกษา

2.การจัดสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา

3.การสอนจริยศึกษาในชั่วโมงการเรียนการสอน

4.การสอดแทรกจริยศึกษาในทุกวิชาที่สอนและทุกกิจกรรม

5.การจัดกิจกรรมทางด้านจริยศึกษาในสถานศึกษา

นอกจากนี้ สำเรง เฉลิมเผ่า (2527: 18-19) ได้กล่าวไว้ในหนังสือการบริหารโรงเรียนกับการสอนจริยธรรมอีกว่า การที่โรงเรียนจะปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กได้นั้น จะต้องอาศัยองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกัน ดังนี้

1.การบริหารโรงเรียน ได้แก่ การปฏิบัติเป็นแบบอย่างแก่นักเรียนการกำหนดระเบียบ ข้อบังคับ การควบคุม ติดตามผล ฯลฯ เป็นต้น

2.การจัดสภาพแวดล้อมให้สอดคล้องกับการสอนของครู

3.การสอนของครู

4.การจัดกิจกรรมด้านจริยศึกษา

ทั้งนี้ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเด็กต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากทุกๆ ฝ่าย ควรมีการวางแผนและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง การปลูกฝังจริยธรรมนั้น ควรให้เยาวชนได้เป็นความสำคัญของจริยธรรมด้วยตนเอง การสอนควรเน้นการปฏิบัติอย่างจริงจังและสม่ำเสมอ ควรจัดให้สอดคล้องกับความต้องการและพัฒนาการของเด็ก เพราะถ้าสังคมขาดแบบอย่างที่ดีแล้ว จะทำให้เด็กเกิดความสับสน และเกิดความขัดแย้งกันในสังคม ส่งผลให้สังคมเกิดความไม่สงบสุข ดังนั้น สถาบันครอบครัว พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครู ผู้บริหาร และผู้ที่เกี่ยวข้องกับทุกฝ่ายต้องให้ความร่วมมือร่วมใจ และเห็นความสำคัญกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้มีคุณธรรมจริยธรรมในตัวเองและสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

2.3.3 โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

2.3.3.1 ความเป็นมาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม (ปอเนาะ) จัดเป็นโรงเรียนเอกชนลักษณะหนึ่ง ที่จดทะเบียนดำเนินการในหมวด มาตราแห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 แต่เดิมเรียกกันตามภาษาท้องถิ่นว่า “ปอเนาะ” ดำเนินการเรียนการสอนโดยผู้มีความรู้ด้านศาสนาอิสลามและเป็นที่ยอมรับนับถือของประชาชน เรียกกันว่า “โต๊ะครู” การกำหนดหลักสูตรขึ้นอยู่กับความสามารถของโต๊ะครู จะมุ่งเน้นด้านไหนเพียงใด โต๊ะครูเป็นผู้กำหนด (โมหัมหมัด अबดุลกาเดร์, 2530: 232)

นักวิชาการได้ให้ความหมายของ “ปอเนาะ” ดังนี้

อารง สุทธาศาสน์ (2519: 4) ได้ให้ความหมายของปอเนาะในเชิงสังคมวิทยาว่า ปอเนาะ คือ องค์กรทางสังคมที่ทำหน้าที่สืบทอดศาสนาวัฒนธรรมนั่นเอง ซึ่งมีโต๊ะครูเป็นทั้งเจ้าของและเป็นผู้บริหารแต่เพียงผู้เดียว

अबดุลสุโก ดินอะ (2548: ออนไลน์) กล่าวว่า รากศัพท์ของคำว่า “ปอเนาะ” เป็นคำภาษามลายูปัตตานี เพี้ยนมาจากภาษาอาหรับว่า FUNDOK อ่านว่าฟุนโด๊ก แปลว่า กระโจมที่พักหรือโรงแรม ความหมายในที่นี้ หมายถึง “สำนักศึกษาเล่าเรียนวิชาการศาสนาอิสลาม”

อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต (2548: ออนไลน์) กล่าวว่า ปอเนาะเป็นสถาบันศึกษาที่มีบ้าน โต๊ะครูเป็นศูนย์กลาง โต๊ะครูเป็นทั้งเจ้าของและผู้สอน บางปอเนาะจะมีโต๊ะครูเป็นผู้สอนเพียงคนเดียว แต่บางปอเนาะ โต๊ะครู จะแต่งตั้งผู้เรียนบางคนเป็นผู้ช่วยสอนในบางวิชา

โต๊ะครู ซึ่งเป็นผู้มีวิชาความรู้ทางศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี ได้จัดตั้งสำนักวิชาการศาสนาอิสลาม เพื่อใช้สำหรับสอนอบรมให้ความรู้ด้านศาสนาแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป

โดยเรียกว่า “ปอเนาะ” ซึ่งเป็นภาษาอาหรับเพี้ยนมาจากคำว่า “ปอนด์อ็อก” (Pondok) ที่แปลว่า กระโจม โต๊ะครู นอกจากนี้จะมีความรู้ทางศาสนาเป็นอย่างดีแล้ว ยังเป็นผู้ที่ได้รับการเคารพศรัทธาของประชาชนทั่ว ๆ ไป ปอเนาะมีอยู่ทั่วไปในพื้นที่ที่มีคนนับถือศาสนาอิสลามอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และจังหวัดใกล้เคียง เช่น พัทลุง พังงา นครศรีธรรมราช และภูเก็ต (มานิชนัน บุญญานันท์ , 2529: 2048–2050)

ปอเนาะเริ่มก่อตั้งพร้อมๆ กับการเผยแพร่ศาสนาอิสลามในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในระยะเริ่มแรกการศึกษาระบบปอเนาะ หรือการศึกษาในรูปแบบสอนวิชาศาสนา โดยมี โต๊ะครูเป็นผู้สอน จัดตั้งขึ้นครั้งแรกที่ปัตตานี และเป็นสถานศึกษาที่เก่าแก่ที่สุดของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้ดำเนินการสอนระบบปอเนาะในราวคริสต์วรรษที่ 12

สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ ฉบับทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา (2529) ระบุความเป็นมาว่า เชื่อกันว่าปอเนาะเกิดขึ้นในประเทศอียิปต์ แล้วแพร่มาสู่เอเชียที่ประเทศมาเลเซียก่อน ต่อมาจึงแพร่เข้าสู่เส้นทางใต้ของประเทศไทย ในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเริ่มที่ปัตตานีเป็นแห่งแรก แล้วขยายไปสู่ท้องถิ่นที่มีชาวไทยมุสลิมทั้งในภาคใต้และภาคกลาง

การจัดตั้งปอเนาะ โดยส่วนใหญ่แล้วประชาชนจะเรียกร้องให้โต๊ะครูเป็นผู้จัดตั้ง และมีโต๊ะครูจัดตั้งเองนั้นเป็นส่วนน้อยเท่านั้น เมื่อมีผู้รู้กลับมาจากประเทศอาหรับแล้ว โดยเฉพาะจากเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย จะเป็นที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนอย่างมาก ส่วนที่ดินสำหรับใช้ในการจัดตั้งปอเนาะนั้น อาจจะเป็นของโต๊ะครูเองหรือประชาชนช่วยกันบริจาค โดยที่หลักสูตรขึ้นอยู่กับความสามารถของโต๊ะครู จะมุ่งเน้นด้านไหน เพียงใด โต๊ะครูเป็นผู้กำหนด

สถานที่สำหรับสอนหนังสือ นั้น ใช้ทั้งบ้าน โต๊ะครูหรือมัสยิดหรือบาหลี ปอเนาะโดยทั่วไปจะเรียกชื่อหรือตั้งชื่อตามที่ตั้งของปอเนาะ หรือเรียกชื่อตำบล และมีบางปอเนาะที่เรียกชื่อตามโต๊ะครู โดยที่การเรียนการสอนในปอเนาะจะใช้ภาษามลายูและภาษาอาหรับเป็นหลัก ซึ่งไม่มีหลักสูตรเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้หลายคนจึงเข้าใจว่าปอเนาะเป็นสถาบันศึกษาที่ไม่มีหลักสูตร วิชาที่มีการสอนประกอบด้วย วิชาภาษาอาหรับ ศาสนบัญญัติ เอกภาพ วัฒนธรรม การอ่านคัมภีร์อัลกุรอานและการอธิบายอัลกุรอาน เป็นต้น ไม่มีการเก็บค่าเล่าเรียน โต๊ะครูก็อยู่ได้ด้วยทรัพย์สินของตนเอง หรือเงินบริจาคจากผู้ที่มีจิตศรัทธา ชื่อเสียงของปอเนาะจะขึ้นอยู่กับตัวโต๊ะครู ปอเนาะบางโรงจะมีชื่อเสียงในเรื่องการเรียนการสอนภาษาอาหรับ บางปอเนาะจะมีชื่อเสียงในเรื่องการเรียนการสอนวิชาเอกภาพ บางปอเนาะก็จะมีชื่อเสียงในเรื่องวิชาศาสนบัญญัติ ฯลฯ

ลักษณะการเรียนการสอนของปอเนาะ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2548: ออนไลน์)

ประเภทที่ 1 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทั่วไป ซึ่งรวมถึงชุมชนปอเนาะ การเรียนการสอนประเภทนี้จะเป็นการเรียนการสอนทั่วๆ ไป วิชาที่สอนจะเป็นวิชาศาสนบัญญัติ หลักศรัทธา และการอรรถาธิบายอัลกุรอาน เป็นต้น

ประเภทที่ 2 จัดให้เฉพาะผู้เรียนในปอเนาะ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การเรียนการสอนที่จัดให้กับผู้เรียนปอเนาะทุกคน จะเป็นการเรียนการสอนทั่วๆ ไป
2. การเรียนการสอนที่จัดให้สำหรับผู้เรียนที่ถูกคัดสรร มีขนาดผู้เรียนที่เล็กลง
3. การเรียนการสอนที่จัดให้เฉพาะบุคคลที่ถูกคัดสรรเป็นพิเศษ มีผู้เรียนเพียงไม่กี่คน มักจะเป็นการเรียนการสอนแบบตัวต่อตัว ผู้ที่ถูกคัดสรรให้เป็นผู้เรียนประเภทนี้ มักจะถูกคัดเลือกให้เป็นผู้ช่วยสอนของโต๊ะครู ผู้เรียนกลุ่มนี้มักถูกเรียกว่า “เกอपालอตะลอเอาะฮ์” ซึ่งทำหน้าที่เสมือนหัวหน้านักเรียน

2.3.3.2 การจัดการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ในปี พ.ศ. 2501 กระทรวงศึกษาธิการ โดยการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีได้วางโครงการพัฒนาการศึกษาทั่วประเทศและได้ให้ความสำคัญกับสถาบันการศึกษาประเภทนี้ จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาการศึกษาในภูมิภาคและคณะกรรมการที่ปรึกษาพัฒนาการศึกษาในภูมิภาค เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาปอเนาะไว้ 4 ประการ คือ ให้ปอเนาะจดทะเบียนปรับปรุงอาคารสถานที่และมีการปรับปรุงการเรียนการสอนและหลักสูตร ประการสุดท้าย จัดให้มีการประเมินผลการสอน โดยเสนอต่อกระทรวงศึกษาธิการ

สืบเนื่องมาจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ได้เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เพื่อเยี่ยมพสกนิกรในจังหวัดยะลา เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2502 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้เกี่ยวข้องดูแลเกี่ยวกับการศึกษา พัฒนาการศึกษาระดับการศึกษา 2 ทรงมีพระราชดำรัสว่า

“...การศึกษาที่สำคัญมาก ให้พยายามจัดให้ดีให้มีผลเมืองสามารถพูดภาษาไทยได้แม้จะพูดได้ไม่มากนัก เพียงแต่พอรู้เรื่องก็ยั้งดี เพราะเท่าที่ผ่านมาราวนี้ มีผู้ยังไม่รู้ภาษาไทย ต้องใช้ล่ามแปลควรพูดกันให้เข้าใจกันได้ เพื่อสะดวกในการติดต่อซึ่งกันและกัน...”

จากพระราชดำรัสข้างต้น เป็นมูลเหตุปฐมกาลที่สำคัญยิ่งที่กระทรวงศึกษาธิการได้ถือเป็นหลักการสำคัญในการปรับปรุงและพัฒนาสถาบัน “ปอเนาะ” อย่างจริงจัง รัฐบาลจึงได้

ตระหนักถึงความสำคัญ จึงได้ให้บรรจิวชิสามัญตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเข้าไว้ นับเป็นความพยายามปรับปรุงและพัฒนาระบบปอเนาะ เพื่อให้เป็นสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ สามารถให้บริการทางการศึกษาทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพ นอกจากวิชาศาสนาเพียงอย่างเดียว ดังที่เคยดำเนินการอยู่แล้ว การปรับปรุงและส่งเสริมปอเนาะ และจากการจัดการศึกษาในรูปแบบของปอเนาะที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น แต่การเรียนการสอนไม่เป็นแนวเดียวกัน ไม่มีหลักสูตร ไม่มีชั้นเรียน ในปี พ.ศ. 2501 กระทรวงศึกษาธิการ โดยการอนุมัติของคณะรัฐมนตรีได้วางโครงการพัฒนาการศึกษาทั่วประเทศ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น ภูมิภาค ในภาคศึกษาแต่ละภาคมีคณะกรรมการคณะ คือ คณะกรรมการพัฒนาการศึกษาในภูมิภาค และคณะกรรมการที่ปรึกษาพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค (มยุรี จารุปาน, 2518: 10) คณะกรรมการดังกล่าว ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาปอเนาะไว้ 4 ประการ คือ ให้ปอเนาะจดทะเบียน ปรับปรุงอาคารสถานที่ และมีการปรับปรุงการเรียนการสอนและหลักสูตร ประการสุดท้าย จัดให้มีการประเมินผลการสอนชั้นตัวประโยค โดยเสนอต่อกระทรวงศึกษาธิการ หลังจากนั้นรัฐจึงได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาปอเนาะเป็นพิเศษ และได้กำหนดนโยบายต่าง ๆ เป็นระยะ ดังต่อไปนี้ (ศิริบุญ สุวรรณศิริ และคณะ, 2532: 10-12)

ระยะที่ 1 พ.ศ.2504-2508

กระทรวงศึกษาธิการได้เริ่มประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะในภาคการศึกษา 2 พ.ศ.2504 โดยมีสาระสำคัญของเรื่อง คือ

1. ปอเนาะใดที่มีความสนใจที่ปรับปรุงกิจการปอเนาะ ให้ยื่นเรื่องราวขอจดทะเบียนต่อทางราชการ
2. ปอเนาะใดที่จัดกิจการได้ดียู่เสมอ จะได้รับการอุดหนุนจากทางราชการ
3. ให้ปอเนาะที่จดทะเบียนแล้ว จัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตรทั้งวิชาศาสนา วิชาสามัญและวิชาชีพ

ในทางปฏิบัติระยะแรกมีปัญหาเกี่ยวกับการจดทะเบียนปอเนาะ เพราะโต๊ะครูยังไม่เข้าใจและไม่แน่ใจว่าทำแล้วจะเกิดผลดีหรือผลเสีย รัฐต้องทำความเข้าใจชี้แจงและประชาสัมพันธ์อย่างมาก ปรากฏว่าผลการชี้แจงและการปฏิบัติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ถึงพ.ศ. 2507 มีปอเนาะมาขอจดทะเบียนรวม 171 ราย

ปอเนาะที่จดทะเบียนเป็นสถานศึกษา รัฐบาลได้ให้การสนับสนุน ส่งเสริมและช่วยเหลือในการปรับปรุงกิจการอาคารสถานที่เรียน หลักสูตรการสอน มีการสอนภาษาไทยและ

วิชาชีพ ตลอดจนการวัดผลให้เป็นไปตามหลักสูตรกำหนดตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะในภาคการศึกษา 2 พ.ศ. 2504

ระยะที่ 2 พ.ศ. 2508-2511 เป็นระยะแปรสภาพปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม

ในปี พ.ศ. 2508 รัฐบาลได้ส่งเสริมให้ปอเนาะที่จดทะเบียนแล้ว โดยปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะให้ภาคการศึกษา 2 พ.ศ. 2504 กล่าวคือ ปอเนาะที่จดทะเบียนแล้วได้แปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม มีการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ได้มาตรฐาน จัดให้มีอาคารเรียนเอกเทศ สอนวิชาสามัญหลักสูตรประถมศึกษาตอนปลายควบคู่วิชาศาสนาเท่านั้น จึงจะได้รับการส่งเสริมและอุดหนุน

เพื่อให้การแปรสภาพปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามเป็นไปตามวัตถุประสงค์ รัฐจึงได้กำหนดเป็น 2 แนวนโยบายหลัก คือ

1. แนวนโยบายการให้การอุปการะเป็นเครื่องมือสำคัญในการชักชวนและผลักดันให้ปอเนาะอยู่ในความควบคุมของทางราชการ

2. แนวนโยบายการแทรกการเรียนการสอนวิชาสามัญและวิชาชีพเข้าไปในโรงเรียนเหล่านี้ด้วย เนื่องจากไม่มีการบังคับ ปราบกฏว่าปอเนาะอีกจำนวนมากไม่ได้แปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ดังนั้นเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2509 คณะรัฐมนตรีได้มีมติกำหนดนโยบายเกี่ยวกับปอเนาะตามข้อเสนอของสภาความมั่นคงแห่งชาติ ดังนี้

1. ห้ามจัดตั้งปอเนาะขึ้นมาใหม่ หากฝ่าฝืนจะต้องถูกลงโทษ
2. ปอเนาะที่ตั้งอยู่แล้ว บังคับให้ขออนุญาตและมาจดทะเบียนเสียภายใน 6 เดือน
3. ให้แปรสภาพปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม โดยดำเนินการเป็นขั้นๆ ในเวลาที่แน่นอน และควรให้สำเร็จภายในเวลา 3-5 ปี โดยให้กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงศึกษาธิการรับไปพิจารณาร่วมกันและรับดำเนินการให้เร็วที่สุด

ในปี พ.ศ. 2510 จังหวัดได้แจ้งให้เจ้าของปอเนาะมาจดทะเบียนให้แล้วเสร็จภายในวันที่ 15 มิถุนายน 2514 ปอเนาะใดที่ไม่ได้แปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามภายในกำหนดให้ถือว่าปอเนาะนั้นล้มเลิกไป

ในการดำเนินการแปรสภาพนี้ คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการให้การอุดหนุนแก่โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามภาคใต้ เรียกว่า โครงการปรับปรุงปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์ โดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2508-2517 โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ให้เงินจำนวนหนึ่งในปีแรกที่ขอจัดตั้ง

2. ให้ครูช่วยสอนวิชาสามัญ โดยใช้เกณฑ์จำนวนนักเรียน นักเรียน 50-149 คน ให้ครู 1 คน นักเรียน 150-229 คน ให้ครู 2 คน นักเรียน 300-499 คน ให้ครู 3 คน

3. ให้เงินทุนทุกปี

4. ให้มีการผ่อนผัน เรื่องคุณสมบัติบางประการของเจ้าของ ผู้จัดการ ครูใหญ่และครู โดยผ่อนผันไม่ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์

ในระยะนี้ เป็นระยะที่มุ่งให้ปอเนาะจดทะเบียนเป็นโรงเรียนราษฎร์เป็นส่วนใหญ่ ส่วนทางด้านการศึกษาไม่ได้มีการปรับปรุงอะไรมากนัก

ระยะที่ 3 พ.ศ. 2512-2520 เป็นระยะปรับปรุงส่งเสริมโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม

หลังจากที่ปอเนาะได้แปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามแล้ว โรงเรียนได้รับการพัฒนาและส่งเสริมให้เป็นสถานศึกษาที่มีการสอนวิชาสามัญและวิชาชีพควบคู่ไปกับการสอนศาสนาด้วย ซึ่งรัฐบาลได้มีนโยบายเป็นตอนดังนี้

1. นโยบาย พ.ศ. 2512 กำหนดนโยบายด้านการศึกษาไว้ว่า ส่งเสริมการศึกษาของเด็กไทยมุสลิม (สมช.) ให้สูงขึ้นและควรจัดทำโครงการปรับปรุงการศึกษาเฉพาะจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. นโยบาย พ.ศ. 2519 กำหนดนโยบายไว้ว่า ควรดำเนินการปรับปรุงส่งเสริมโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ซึ่งแปรสภาพมาจากปอเนาะต่อไป ในขณะที่เดียวกันก็เร่งการศึกษาสายสามัญและอาชีวศึกษาให้สามารถรับเด็กไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เข้าเรียนได้มากขึ้น

ระยะที่ 4 พ.ศ. 2521-2525 เป็นระยะการพัฒนาโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม กระทรวงศึกษาธิการได้จัดโครงการเงินอุดหนุนโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามและในปี พ.ศ.2525 ได้ออกพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ให้โรงเรียนราษฎร์ที่จัดตั้งตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนราษฎร์เป็นโรงเรียนเอกชนตามพระราชบัญญัตินี้ โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามจึงเป็น “โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม” ซึ่งได้ปรับปรุงส่งเสริมและพัฒนาในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการจัดการเรียนการสอน อาคารสถานที่และด้านอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง

ระยะที่ 5 พ.ศ. 2525-2529 เป็นระยะการพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สำนักงานคณะกรรมการศึกษาเอกชนได้เน้นการปรับปรุงส่งเสริมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ระยะที่ 6 พ.ศ. 2530-ปัจจุบัน

กระทรวงศึกษาธิการ โดยส่งพนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนเน้นพัฒนา ด้านการบริหารและวิชาการ โดยเฉพาะการเร่งพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนทั้ง 3 สายวิชา คือ วิทยาศาสตร์ วิชาสามัญและวิชาชีพ ให้มีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ โดยปรับปรุงหลักสูตร วิทยาศาสตร์และวิชาสามัญ เพื่อลดจำนวนชั่วโมงให้น้อยลง โดยมีการประสมประสานวิชา วิทยาศาสตร์และวิชาสามัญเข้าด้วยกัน จัดโครงการสร้างหลักสูตรในระดับต้นให้เรียนวิทยาศาสตร์และวิชาสามัญ ส่วนรายวิชาภาษาอาหรับให้เรียนในระดับกลางและระดับสูง

2.3.3.3 ประเภทของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นโรงเรียนที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นที่ที่มีโรงเรียนรูปแบบนี้ ตั้งอยู่มากกว่าพื้นที่ใด ๆ ในประเทศและจากสภาพจริงในปัจจุบัน สามารถจำแนกโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ได้ 3 ประเภท คือ (นาวาลย์ ปานากาแข็ง, 2544: 5)

1. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่สอนวิชาศาสนาอย่างเดียว
2. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15 (1) เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หรือหลักสูตรที่ได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการซึ่งเปิดสอนวิชาศาสนาควบคู่สามัญ หรือวิชาชีพ ในระบบโรงเรียนและได้รับการอนุญาตให้เปลี่ยนเป็นโรงเรียนตามมาตรา 15 (1)
3. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15 (2) เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หรือหลักสูตรที่ได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการซึ่งเปิดสอนวิชาศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญหรือวิชาชีพ

นอกจากนี้ ยังสามารถจำแนกโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15 (1) ตามลักษณะการได้รับเงินอุดหนุนรายหัวนักเรียนจากรัฐ เป็น 3 ประเภท คือ

1. โรงเรียนที่มีมูลนิธิหรือมัสยิด เป็นผู้รับใบอนุญาต ก่อนปี พ.ศ. 2539 จะได้รับเงินอุดหนุนในรูปของบัตรค่าเล่าเรียน หรือเรียกว่า การอุดหนุนรายหัวนักเรียนในอัตราร้อยละ 100 ของค่าใช้จ่ายรายหัวนักเรียนภาครัฐ
2. โรงเรียนที่มีมูลนิธิหรือมัสยิด เป็นผู้รับใบอนุญาต ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 จะได้รับเงินอุดหนุนในอัตราร้อยละ 60 ของค่าใช้จ่ายรายหัวนักเรียนภาครัฐ
3. โรงเรียนที่มีเอกชนเป็นผู้รับใบอนุญาต จะได้รับเงินอุดหนุนในอัตราร้อยละ 40 ของค่าใช้จ่ายรายหัวนักเรียนภาครัฐ

ส่วนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15 (2) จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ โดยได้รับการอุดหนุนจากรัฐใน 3 ด้าน คือ

1. **ด้านการเงิน** เป็นการให้เงินอุดหนุนแก่โรงเรียน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน โดยเป็นเงินสมนาคุณผู้รับใบอนุญาต สมนาคุณครูสอนศาสนา ตลอดจนงบประมาณพัฒนาโรงเรียน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนกำหนด และให้เป็นเงินค่าดำเนินการวัดผลการศึกษา

2. **ด้านบุคลากร** เป็นการอุดหนุน โดยให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จัดส่งข้าราชการครูไปช่วยสอนตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนกำหนด

3. **ด้านสื่อการเรียนการสอน** เป็นการจัดสรรวัสดุอุปกรณ์การศึกษาให้กับโรงเรียนตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนกำหนด

2.3.3.4 หลักสูตรในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

สำหรับหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบัน มีดังนี้

1. หลักสูตรศาสนาอิสลาม

1.1 หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อับดีดาอียะฮ์) พุทธศักราช 2540 ใช้เวลาเรียน 3 ปี หรือ 6 ภาคเรียน

1.2 หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มударวีซซีเตาะฮ์) พุทธศักราช 2540 ใช้เวลาเรียน 3 ปี หรือ 6 ภาคเรียน

1.3 หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ซานาเวียฮ์) พุทธศักราช 2523 ใช้เวลาเรียน 3 ปี หรือ 6 ภาคเรียน

หลักสูตรทั้ง 3 ดังกล่าวนี้ เป็นหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งจัดทำโดยผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนาอิสลาม ผู้บริหารและครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม นอกจากหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว กระทรวงศึกษาธิการยังอนุญาตให้โรงเรียนเอกชนใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาของสมาคมครูสัมพันธ์ และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามยังสามารถจัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษาของโรงเรียนเป็นการเฉพาะตรงได้ โดยต้องเสนอขออนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการ

2. หลักสูตรสามัญศึกษา

2.1 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ใช้เวลาเรียน 3 ปี หรือ 6 ภาคเรียน

2.2 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ใช้เวลาเรียน 3 ปี หรือ 6 ภาคเรียน

2.3 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2530 ใช้เวลาเรียนไม่น้อยกว่า 4 ภาคเรียน

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่สอนวิชาศาสนาควบคู่วิชาสามัญโรงเรียนใด ใช้หลักสูตรสามัญศึกษา ตามข้อ 2.1, 2.2., 2.3 จะต้องใช้หลักสูตรสอนศาสนาอิสลามตามข้อ 1.1, 1.2, 1.3 หรือ หลักสูตรอื่น ๆ ที่ได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการ

3. หลักสูตรบูรณาการ

เนื่องจากหลักสูตรตามข้อ 1 และข้อ 2 เป็นหลักสูตรที่แยกจากกันระหว่าง หลักสูตรศาสนาอิสลามกับหลักสูตรสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้จัดทำหลักสูตรที่หลอมรวมวิชาศาสนาและวิชาสามัญไว้ในหลักสูตรเดียวกัน ได้แก่

3.1 หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535 ใช้เวลาเรียน 3 ปี หรือ 6 ภาคเรียน

3.2 หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2535 ใช้เวลาเรียน 3 ปี หรือ 6 ภาคเรียน

4. หลักสูตรวิชาชีพ

กระทรวงศึกษาธิการ เปิดโอกาสให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามสามารถสอนวิชาชีพได้ ตามความพร้อมของโรงเรียน ทั้งนี้ โรงเรียนต้องปฏิบัติตามระเบียบที่กำหนด ในการจัดการเรียนการสอนนั้น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สามารถขออนุญาตทำการสอนในระดับใดระดับหนึ่งหรือหลายระดับได้ตามความพร้อมของโรงเรียน ภายใต้ระเบียบที่กำหนดจากการที่ต้องจัดการเรียนการสอนทั้งวิชาศาสนาและวิชาสามัญ ทำให้โรงเรียนต้องเปิดทำการสอน สัปดาห์ 6 วันๆ ละ 7 ชั่วโมง หรือ 9 คาบ

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ได้มีผู้วิจัยมากมายทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องกิจกรรมและคุณธรรมจริยธรรม ทั้งนี้ผู้วิจัยขอเสนอเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

2.4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม

ดวงกมล จันทร์สม (2526: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหาร โรงเรียน จำนวน 78 คน ผู้ช่วยบริหารโรงเรียน จำนวน 189 คน และหัวหน้าหมวดกิจกรรมจำนวน 78 คน ซึ่งเลือกมาโดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) จากประชากรในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร รวมกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้งสิ้น 345 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีหาค่าความถี่และร้อยละ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า 1. แผนการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่มีเป้าหมายของแผนที่เกี่ยวกับสถาบันชาติ คือ ให้เกิดความรัก ความภูมิใจ และหวงแหนในเอกราชและอธิปไตยของชาติ ที่เกี่ยวกับสถาบันศาสนา คือ เพื่อให้เป็นพลเมืองดี โดยปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา และที่เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ คือ ให้จงรักภักดีและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ การดำเนินการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ได้ยึดเป้าหมายของแผนเป็นหลักและมีการประเมินผลสำเร็จของแผนโดยใช้การสังเกตเป็นส่วนใหญ่ และมีการปรับปรุงแผน โดยใช้ผู้ที่เกี่ยวข้องคนละกลุ่มกับที่วางแผน 2. การจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างสถาบันชาติของโรงเรียน ส่วนใหญ่มีเนื้อหาของกิจกรรมเน้นที่วินัยของชนในชาติ สถาบันศาสนาเน้นที่ความสำคัญของศาสนา พุทธประวัติ และวันสำคัญทางศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ เน้นที่พระราช ประวัติ พระราชกรณียกิจ พระราชดำรัส กิจกรรมที่จัดส่วนใหญ่จัดในวันสำคัญของชาติ วันสำคัญของศาสนาและวันสำคัญทางสถาบันพระมหากษัตริย์ วิธีจัดกิจกรรมส่วนใหญ่จัดป้ายกิจกรรม มีการจัดการประกวด จัดนิทรรศการ จัดอภิปรายและอื่น ๆ บ้างเป็นส่วนน้อย อย่างไรก็ตาม ด้านเนื้อหาของกิจกรรมที่โรงเรียนจัดส่วนใหญ่ยังไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของแผน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เสริมสร้างสถาบันศาสนา 3. ปัญหาการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ส่วนใหญ่เป็นปัญหาด้านปัจจัยที่ใช้ในการดำเนินการ อาทิ ขาดงบประมาณ และสถานที่จำกัด ปัญหาด้านบุคลากร และปัญหาจากความเข้าใจเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของชาติ โดยเฉพาะองค์ประกอบของคำว่าชาติ ซึ่งยังมีความเข้าใจไม่ตรงกันเกี่ยวกับความหมายและขอบเขตขององค์ประกอบต่าง ๆ

บุญมี เลากุลศานต์ (2531: 174) ได้วิจัยเรื่องความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมนักศึกษาในวิทยาลัยพลศึกษาภาคใต้ เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นตามตัวแปร เพศ อายุราชการ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์เกี่ยวกับกิจกรรม ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ชั้นปีที่ศึกษา และสถาบันที่สังกัด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นอาจารย์และนักศึกษาของวิทยาลัยพลศึกษาภาคใต้ 4 แห่ง คือ วิทยาลัยพลศึกษาจังหวัดยะลา วิทยาลัยพลศึกษาจังหวัดตรัง วิทยาลัยพลศึกษาจังหวัดกระบี่ และวิทยาลัยพลศึกษาจังหวัดชุมพร จำนวน 459 คน จำแนกเป็นอาจารย์ 113 คน นักศึกษา 346 คน ผลการวิจัย ปรากฏว่า 1. ความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมนักศึกษา ในวิทยาลัยพลศึกษาในภาคใต้ อยู่ในระดับปานกลาง และระดับสูงตามลำดับ 2. ความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมนักศึกษา ในวิทยาลัยพลศึกษาในภาคใต้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 3. ความคิดเห็นของอาจารย์เกี่ยวกับกิจกรรมนักศึกษา ในวิทยาลัยพลศึกษาภาคใต้ ตามตัวแปร วุฒิการศึกษา และสถาบันที่สังกัด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนตัวแปรเพศ อายุราชการ และประสบการณ์เกี่ยวกับกิจกรรม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ . 05 4. ความคิดเห็นของนักศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมนักศึกษา ในวิทยาลัยพลศึกษาภาคใต้ ตามตัวแปร เพศ ชั้นปีที่ศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และสถาบันที่สังกัด ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ . 05

วิรัชญา วิจารย์ (2537: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประชาธิปไตยดีเด่น ในภาคใต้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสถานภาพของครูผู้เป็นหัวหน้าโครงการและข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน 2. ศึกษากิจกรรมและวิธีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประชาธิปไตยดีเด่น ในภาคใต้ ส่วนกลุ่มตัวอย่าง คือ ครูผู้เป็นหัวหน้าโครงการประชาธิปไตยในโรงเรียนประชาธิปไตยดีเด่น ในภาคใต้ จำนวน 87 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลกระทำโดยการ ใช้แบบสอบถาม และการวิเคราะห์ข้อมูลกระทำโดยการหาค่าร้อยละ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1. สถานภาพของครูผู้เป็นหัวหน้าโครงการและข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน 1.1 ครูผู้เป็นหัวหน้าโครงการส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี มีอายุระหว่าง 31-40 ปี มีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมมากกว่า 8 ปี เคยผ่านการอบรมประชุมสัมมนา และมีตำแหน่งหน้าที่เป็นครูปฏิบัติการสอน 1.2 โรงเรียนประชาธิปไตยดีเด่น ในภาคใต้ ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดกลาง มีครูในโรงเรียนจำนวน 7-12 คน และตั้งอยู่นอกพื้นที่กันดารและเสี่ยงภัย 2. กิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประชาธิปไตยดีเด่น ในภาคใต้ 2.1 จำนวนกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนที่โรงเรียนส่วนใหญ่จัด 18-19 กิจกรรม 2.2 กิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนที่โรงเรียนส่วนใหญ่จัดเรียงตามลำดับ มากน้อย ดังนี้ คือ 1. กิจกรรมคณะกรรมการนักเรียน 2. กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้

กระบวนการกลุ่มกิจกรรมวันสำคัญและกิจกรรมอาหารกลางวัน 3. กิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน 4. กิจกรรมตรวจสุขภาพ 5. กิจกรรมทำความสะอาดอาคารสถานที่ และกิจกรรมสร้างเสริมวินัยนักเรียน 6. กิจกรรมการสอนข่าวและเหตุการณ์และกิจกรรมการใช้ห้องสมุด 7. กิจกรรมประชุมผู้ปกครองนักเรียน 8. กิจกรรมการอยู่ค่ายพักแรม 9. กิจกรรมการแข่งขันกีฬา 10. กิจกรรมประชาสัมพันธ์เพื่อเสริมสร้างระบบประชาธิปไตย 11. กิจกรรมผู้รับความคิดเห็น 12. กิจกรรมการจัดนิทรรศการ 13. กิจกรรมการศึกษาออกสถานที่ 3. ลักษณะกิจกรรมที่จัดโรงเรียนประชาธิปไตยดีเด่นในภาคใต้ ส่วนใหญ่ดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนตามคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และเอกสารต่าง ๆ ที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเผยแพร่ โดยมีวิธีการดำเนินการจัด ดังนี้ 3.1 ด้านการเตรียมการ มีการเตรียมสถานที่ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ เตรียมครูที่ปรึกษาและเตรียมนักเรียน 3.2 ด้านการดำเนินการ นักเรียนเป็นผู้ดำเนินการ โดยมีขั้นตอน ดังนี้ คือ แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ๆ จากนั้นในแต่ละกลุ่มดำเนินการเลือกประธานและเลขานุการกลุ่ม ประชุมกลุ่มเพื่อวางแผนการปฏิบัติงาน สร้างข้อตกลงในการปฏิบัติงาน มอบหมายงานให้สมาชิกทุกคนในกลุ่ม ครูที่ปรึกษาคอยแนะนำช่วยเหลือขณะปฏิบัติงานและมีการรายงานผลการปฏิบัติงาน 3.3 ด้านการประเมินผล ครูที่ปรึกษาและคณะกรรมการนักเรียนที่รับผิดชอบร่วมกันประเมินผลการปฏิบัติงาน

อัลลีย์ สอัด อิบรอฮีม (al-'Aliy, 1998: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนักศึกษาของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับของสิ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนักศึกษาของนักศึกษามหาวิทยาลัยคิงสะอูด (King Saud University) วิทยาเขต ซาอุดีอาระเบีย กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาจากคณะต่างๆ จำนวน 356 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลกระทำโดยการใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ และได้สรุปผลการวิจัยว่า 1. กิจกรรมต่างๆ ที่ทางมหาวิทยาลัยได้จัดขึ้นในมหาวิทยาลัยมีผลอย่างชัดเจนสำหรับเป้าหมายการอบรมที่มีต่อการมีส่วนร่วมของนักศึกษาในกิจกรรมนักศึกษา เช่น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น มีการพัฒนาด้านจิตวิญญาณของการทำงานแบบกลุ่ม ทำให้นักศึกษารู้จักรับผิดชอบในหน้าที่ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีการพัฒนาด้านความสามารถทางปัญญาและสุขภาพ 2. ความพร้อมด้านวัตถุและบุคลากรในการจัดกิจกรรมนักศึกษามีผลต่อระดับการเข้าร่วมกิจกรรมของนักศึกษา 3. เนื้อหาและรูปแบบของการจัดกิจกรรมนักศึกษา มีความสัมพันธ์กับระดับการเข้าร่วมกิจกรรมของนักศึกษาในแต่ละกิจกรรม 4. วิธีการจัดระเบียบการบริหารกิจกรรมนักศึกษาของมหาวิทยาลัยไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับระดับการเข้าร่วมกิจกรรมของนักศึกษา 5. กิจกรรมที่จัดนอกมหาวิทยาลัยมีผลกระทบอย่างชัดเจนต่อการเข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาที่จัดในมหาวิทยาลัย 6.บรรดานักจัดกิจกรรมนักศึกษาประจำคณะต่างๆ และอาจารย์ที่ปรึกษาทางสังคมเห็นว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมนักศึกษาของคณาจารย์ จะทำให้นักศึกษารู้สึกถึงความสำคัญของกิจกรรมที่ทางมหาวิทยาลัยได้จัดขึ้น

อัลดายิล คอลิด อับดุลรอซซซาก (al-Dāyil, 2000: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ “กิจกรรมนักศึกษาและบทบาทต่อการแสวงหาความชำนาญทางสังคม” โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1. เพื่อศึกษาถึงกิจกรรมนักศึกษาและบทบาทต่อการแสวงหาความชำนาญทางสังคมของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา 2. ศึกษาระดับความต้องการของนักศึกษาต่อกิจกรรมประเภทดังกล่าว 3. ศึกษาอุปสรรคที่นักศึกษาได้ประสบในการแสวงหาความชำนาญทางสังคมในช่วงการจัดกิจกรรมนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยอิมามมุฮัมมัด อิบน์ สะอูด อัลอิสลามียะฮ์ (al-Imām Muhammad Ibn Saud Islamic University) Riyadh ซาอุดีอาระเบีย กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาจากคณะต่างๆ จำนวน 200 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลกระทำโดยการใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ และได้สรุปผลการวิจัยว่า 1.การจัดกิจกรรมนักศึกษาทำให้นักศึกษามหาวิทยาลัยได้รับความชำนาญในด้านต่างๆ ในระดับปานกลาง 2. ความต้องการที่จะเข้าร่วมกิจกรรมของนักศึกษาอยู่ในระดับที่สูง 3. กิจกรรมที่นักศึกษาประสงค์จะเข้าร่วมอยู่ในระดับที่ปานกลาง 4. ปัญหาและอุปสรรคที่นักศึกษาต้องเผชิญในการแสวงหาความชำนาญทางสังคมขณะที่จัดกิจกรรมนักศึกษาอยู่ในระดับที่ปานกลาง

อัลเคาะรอซีษี ะลีด อับดุลอะซีซ (al-Kharāsyiy, 2004: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ “บทบาทของกิจกรรมนักศึกษาต่อการพัฒนาความรับผิดชอบทางสังคม” โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1. ศึกษาถึงกิจกรรมนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและความสำคัญของการแสวงหาและพัฒนาความรับผิดชอบทางสังคมของนักศึกษา 2. ศึกษาว่ากิจกรรมที่มหาวิทยาลัยจัดขึ้นมีผลต่อบุคลิกภาพของนักศึกษาในระดับใด กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาระดับปริญญาตรีจากคณะต่างๆ ประจำภาคเรียนที่สอง ปีการศึกษา 2002 จากมหาวิทยาลัยคิงสะอูด (King Saud University) Riyadh ซาอุดีอาระเบีย จำนวน 149 คน จากจำนวนนักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมในมหาวิทยาลัย การเก็บรวบรวมข้อมูลกระทำโดยการใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์จากกิจกรรมภาคสนาม การสังเกตอยู่ภายนอก และการสัมภาษณ์ และได้สรุปผลการวิจัยว่า 1.การจัดกิจกรรมนักศึกษาระดับอุดมศึกษามีอิทธิพลอย่างมากต่อนักศึกษาในการดำเนินการเพื่อแสวงหาและพัฒนาความรับผิดชอบทางสังคม 2. นักศึกษามีความต้องการและรู้สึกว่ามี ความจำเป็นอย่างมากต่อการเข้าร่วมกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยเอื้ออำนวย 3. มีความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและอุปสรรคบางอย่างที่มีผลต่อการแสวงหาความชำนาญและพัฒนาความรับผิดชอบทางสังคมของนักศึกษา เช่นการไม่ให้ความร่วมมือกับเพื่อนนักศึกษานักศึกษาบางคน และไม่เข้าร่วมกิจกรรม ความไม่เพียงพอของอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับใช้ในการจัดกิจกรรม การไม่ให้ความสำคัญของครอบครัวต่อการพัฒนาจิตสำนึกของนักศึกษาด้านความรับผิดชอบทางสังคม

การไม่ร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญหรือที่ปรึกษาภาคกิจกรรม และการไม่ให้ความสำคัญของนักศึกษาต่อ กำหนดการเวลา และระเบียบของมหาวิทยาลัย ทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย เป็นต้น

คาลิชและเบอร์ตีส (Kalish and Bertes , 1960 : 290–292) แห่งมหาวิทยาลัยฮาวาย (The University of Hawaii) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสำรวจทัศนคติของนิสิตที่มีต่อกิจกรรมของ มหาวิทยาลัย เนื่องจากมีปัญหาว่านิสิตไม่ค่อยสนใจกิจกรรม ในการวิจัยครั้งนี้ เขาได้ใช้ แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนิสิตระดับปริญญาตรี จำนวน 150 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า ถ้านิสิตมีความรู้ และมีความสนใจในกิจกรรมจะมีทัศนคติที่ดีต่อกิจกรรมนั้นและจะมีผลไปถึงการ ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมนั้นๆ ด้วย

คูฮาน (Doohan, 1969 : 2146 –A) ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมนักเรียนในด้านปัญหา และการประเมินผลในโรงเรียนมัธยม 4 แห่งของรัฐเมน (Maine State) สหรัฐอเมริกา ผลการวิจัย ปรากฏว่า อาจารย์ที่ปรึกษามีจำนวนน้อยไม่พอเพียงกับความต้องการของนักเรียน การประสานงาน ของสถาบันการศึกษา กับหน่วยงานของชุมชนมีน้อยเกินไป การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เป็น ไปอย่างรวดเร็ว ทำให้มีช่องว่างระหว่างผู้ใหญ่กับวัยรุ่น เวลาในการจัดกิจกรรม มักใช้เวลาเรียน จึงมีนักเรียนบางส่วนไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ ผู้บริหารสถาบันตระหนักถึงปัญหานี้ และได้ พยายามปรับปรุงการดำเนินงานให้นักเรียนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมอย่างทั่วถึง

2.4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม

กัลยา ศรีปาน (2543: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ระดับประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนในระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ระดับ คุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนโดยภาพรวม องค์กรประกอบด้านความใฝ่รู้ ด้านการประหยัด ด้าน ความสามัคคี ด้านความเสียสละ ด้านความเมตตา กรุณา ด้านการตรงต่อเวลา อยู่ในระดับปานกลาง องค์กรประกอบด้านความขยัน ความมีระเบียบวินัย ด้านความกตัญญู กตเวทิต์ ด้านความเป็นผู้มี วัฒนธรรมและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี อยู่ในระดับสูง ส่วนด้านความอดทน ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม อยู่ในระดับต่ำ นอกจากนั้นยังพบว่า นักเรียนหญิงมี คุณธรรมจริยธรรมแตกต่างจากนักเรียนชายอย่างมีนัยสำคัญ . 05 โดยนักเรียนหญิงจะมีคุณธรรม สูงกว่านักเรียนชาย และนักเรียนชายที่เรียนระดับชั้นแตกต่างกัน ก็มีคุณธรรมจริยธรรมแตกต่าง กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ . 05 โดยนักเรียนในระดับชั้นที่สูงกว่าจะมีคุณธรรมจริยธรรมสูงกว่า นักเรียนในระดับชั้นที่ต่ำกว่า

คนัย จารุประสิทธิ์ (2533: บทคัดย่อ) ทำการศึกษาในระดับทัศนคติเชิงจริยธรรมของนักศึกษาพลศึกษาในวิทยาลัยพลศึกษาภาคใต้ พบว่า นักศึกษาชายและนักศึกษานักศึกษามีทัศนคติเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับที่แตกต่างกัน โดยที่นักศึกษาชายมีทัศนคติเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย และความเสียสละอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนใหญ่ นักศึกษานักศึกษามีทัศนคติเชิงจริยธรรมทั้งสามในระดับสูง

อานวย ชมพวงศ์ (2535: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาค่านิยมพื้นฐานบางประการของนักศึกษาวิทยาลัยครูสาขาการศึกษาในสหวิทยาลัยทักษิณ โดยศึกษาเฉพาะค่านิยมพื้นฐานในด้านการพึ่งตนเองขยันหมั่นเพียร มีความรับผิดชอบ การประหยัด และการเคารพกฎหมาย พบว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 1, 2, 3 และ 4 มีค่านิยมพื้นฐานที่ไม่แตกต่างกัน และเปรียบเทียบระหว่างเพศชาย-หญิง และภูมิภาคเมืองกับชนบทก็ไม่พบความแตกต่างเช่นเดียวกัน

โอซากาวิ (Osakwi, 1981: Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทักษะการให้ความเห็นเกี่ยวกับจริยศึกษาสำหรับประสบการณ์ขั้นเริ่มต้นในการใช้แบบพัฒนาตามขั้นตอนของโคลเบิร์ต ใช้รูปแบบการพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์ต สำหรับครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในจิจิเรีย การวิจัยครั้งนี้ต้องการเสนอพัฒนาการทางจริยธรรมเกิดขึ้นทีละขั้นในโครงสร้างทั้ง 6 ขั้น เป็นผลจากปฏิริยาสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ทุกคนจะผ่านขั้นต่ำโดยไม่มีใครกระโดดข้ามขั้น แต่ว่าจะก้าวช้าหรือเร็ว ขึ้นอยู่ที่วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การแก้ปัญหาทางสังคมอย่างสม่ำเสมอ เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่จะเปลี่ยนแปลงจริยธรรมจากขั้นหนึ่งไปอีกขั้นหนึ่ง

ลองโกบาดี (Longobardi, 1982: Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่อง The Effect of Teacher Training Session on the Moral Development of their Students โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลของครูที่ใช้เหตุผลในทางจริยธรรมกับนักเรียน โดยใช้ลำดับขั้นการพัฒนาจริยธรรมของโคลเบิร์ต โดยตั้งสมมติฐานว่า ครูที่เคยได้รับการพัฒนาจริยธรรมด้วยตนเองมาโดยเฉพาะย่อมพัฒนาจริยธรรมนักเรียนได้ดีกว่าครูที่ขาดประสบการณ์ การวิจัยนี้ใช้ประชากร คือ ครูโรงเรียนขนาดกลางที่อยู่ในตำบลเล็กๆ ทางตะวันตกของบอสตัน (Boston) ครูเหล่านี้ได้ผ่านการฝึกทั้งในด้านเทคนิคการอภิปรายทางจริยธรรม และยังได้เข้าร่วมกับการอภิปรายทางจริยธรรมที่ยากๆ เพื่อส่งเสริมและยกระดับขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมในตนเองของครูเหล่านั้น ผลการวิจัยพบว่า ทั้งกลุ่มครูที่มีประสบการณ์และกลุ่มควบคุมมีระดับขั้นของการพัฒนาทางจริยธรรมดีขึ้น แต่เมื่อทั้งสองกลุ่มมีการเปรียบเทียบกันแล้ว

ลาเนียร์ (Lanier, 1993: Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่องการกระตุ้นในเรื่องจริยธรรม และการพัฒนาความคิดรวบยอดในเด็กหนุ่มสาวชาวชนบท (การพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนชนบท) จุดประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาผลของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมนักเรียนระดับชั้นที่ 11 และ 12 ในโรงเรียนชนบท เด็กนักเรียนในชนบทได้รับการอบรมให้คิดและปฏิบัติตามต่อๆ กันมา ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมในยุคใหม่ การทดลองได้แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มควบคุมให้ได้รับการฝึกการให้คำแนะนำและการจัดประสบการณ์ และอีกกลุ่มเป็นนักเรียนที่ประกอบด้วย นักเรียนโรงเรียนระดับกลางจนถึงระดับสูงสุด ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ .05

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่ากิจกรรมเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นในการจัดการศึกษา เพราะจะช่วยพัฒนานักเรียนนักศึกษาให้เป็นคนที่สมบูรณ์มากที่สุด เสริมสร้างให้มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการพัฒนาบุคลิกภาพ สร้างให้มีคุณธรรมจริยธรรม ทำให้เป็นผู้มีความสามารถที่จะออกไปปรับใช้สังคมได้อย่างเหมาะสม เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เป็นพลเมืองดีมีประโยชน์ในอนาคต ทั้งนี้ สถาบันการศึกษาจำเป็นต้องรับผิดชอบในเรื่องดังกล่าว คือ การให้ความรู้ และการปลูกฝังหลักคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ดังนั้น การส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนของชาติมีความรู้คู่คุณธรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่ครูจะต้องทำตัวอย่าง โดยประพฤติปฏิบัติตนให้ดี มีคุณธรรมจริยธรรม และจะต้องทำการปลูกฝังให้นักเรียนมีหลักคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม